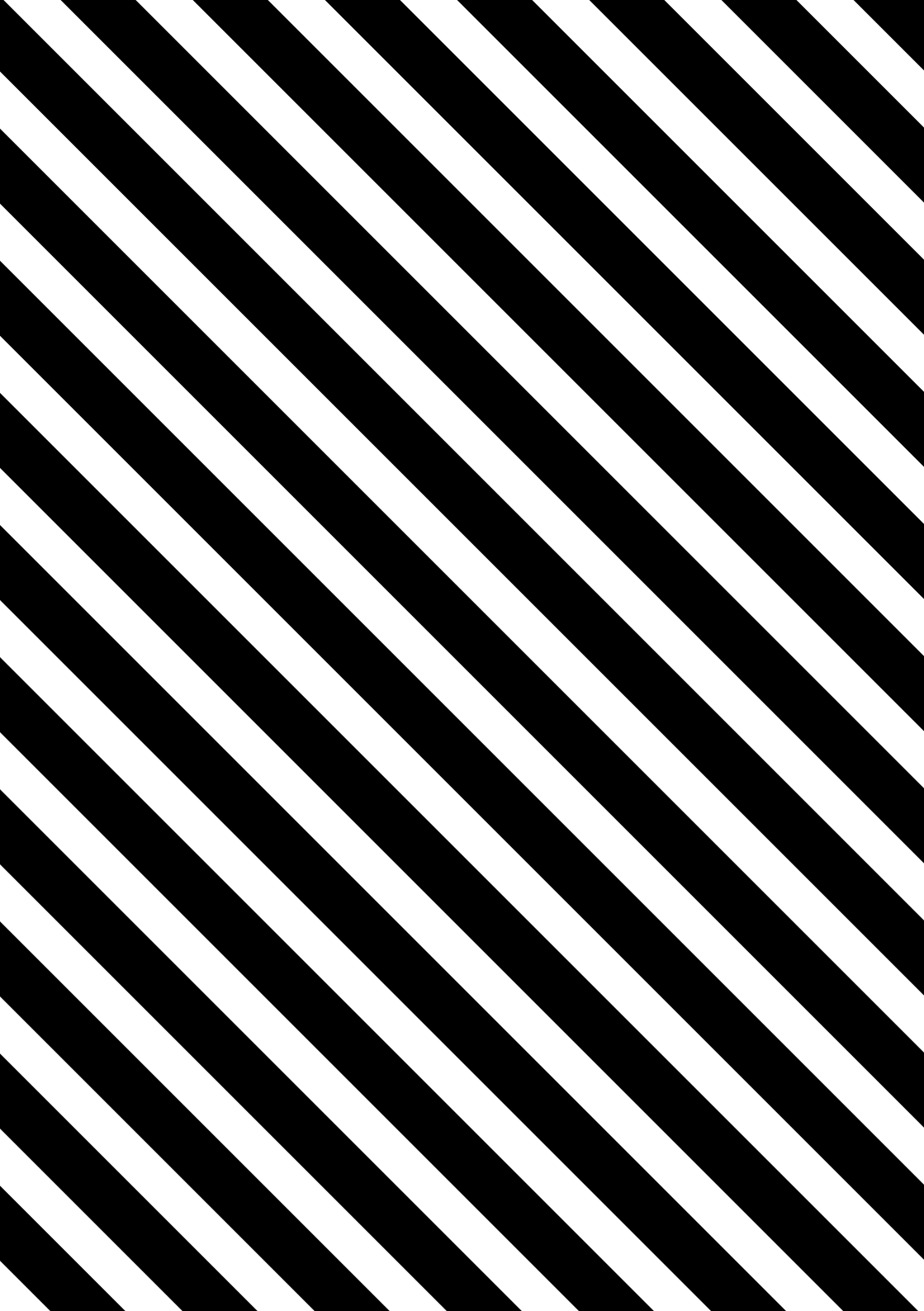

Nya tider, nya strider

Åtta unga liberaler
om Sverige, världen
och liberalismen

Nya tider, nya strider

Åtta unga liberaler om Sverige,
världen och liberalismen

Innehåll

Förord Av Adam Cwejman och Joakim Larsson	6
Har 1900-talet förändrat människan? Av David Ekstrand	8
Gränser hör gårdagen till Av Frida Johansson Metso	18
Äganderätt, teknikutveckling, integritet Av Patrick Krassén	28
Är feminismen död? Av Emma Svensk	40
Den svenska modellens dödgrävare Av Joakim Larsson	48
Antisemitism på frammarsch Av Emma Söderberg Majanen	56
Skyll inte finanskrisen på kapitalismen Av Simon Hedlin Larsson	70
Bortom nationalstaten – liberala svar Av Adam Cwejman	82

www.luf.se

Design: Snask
www.snask.com
Tryckt i Sverige
AB Danagårds Grafiska
Stockholm 2009

Förord

Idé- eller debattskrifter av den här typen görs i Liberala ungdomsförbundet med viss regelbundenhet. Den senaste skrevs 1999 av Erik Ullenhag och Andreas Bergh och hette »Myten om det liberala Sverige«. Lars Leijonborg lyckades under sin ordförandetid producera boken »Folkpartiet och framtiden«, och åren efter att han slutat kom »Liberal handbok« och »Bekämpa byråkratin«.

Sedan millennieskiftet har däremot ingen liknande skrift producerats. Därför är det på sin plats att även denna generation unga liberaler får sätta sitt avtryck i bokhyllan. Det görs inte med ambitionen att ge en sammanfattning av vad 2000-talets LUF tycker och tänker. Texterna utgör inte någon sammansatt bild av vårt förbund och dess åsikter. Klimatfrågan behandlas inte men hade lika gärna kunnat vara med; Israel/Palestina-konflikten liksom vårt engagemang för frihet i Iran, Kuba eller Vitryssland likaså. Snarare ska skriften ses som en ögonblicksbild, ett utdrag ur den idédebatt som präglade LUF de senaste åren – och ur det som vi tror kommer att bli viktigt framöver.

Ett av de ämnen som känts mest självklart att behandla har varit friheten på nätet och den personliga integriteten. De senaste två åren har dessa två områden väckt en sovande generation ur sin politiska apati. Med FRA-debatten som den utlösande faktorn gick tusentals ungdomar från alla tänkbara håll, såväl organiserade politiska som opolitiska, tillsammans ut på gatorna i juni 2008. Ett år senare, bara veckor innan vi skriver detta, tar Piratpartiet sitt första mandat i Europaparlamentet. Under tiden har männen bakom The Pirate Bay dömts i tingsrätten, den kontroversiella Ipred-lagen har baxats igenom och förhandlingarna om handelsavtalet Acta har fortsatt.

Den röda tråden är det som kallas attackerna mot det fria nätet och mot den personliga integriteten. Lobbyorganisationer och politiker i en slags korporativistisk maskopi för att riva ned fundamenten för den digitala revolutionen.

Vi vet inte idag hur denna berättelse ska komma att skrida vidare. Kanske kommer vi om några år att blicka tillbaka på demonstrationerna, debatterna, på Piratpartiet och på den här idéskriften, och konstatera att den oro många av oss idag känner var obefogad.

Men nu, när vi skriver detta i juni 2009, känns motsatsen tyvärr betydligt mer realistisk. En annan röd tråd i det senaste årets kamp har nämligen varit känslan av en djup okunnighet hos det politiska etablissemanget. Det ska sägas att det inte är lätta frågor. Just nu pågår en stor debatt inom den liberala rörelsen om hur upphovsrätt och äganderätt förhåller sig till varandra och om hur vi ska förhålla oss till nätet. Men när vi fokuserat på en utveckling av upphovsrätten och en fördjupad förståelse för äganderätten har politikerna endast sett stöld. När vi gått vidare till att diskutera integritet, anonymitet och frihet på nätet, har de klängt sig fast vid fildelningen och intrasseorganisationernas lagförslag för att stoppa densamma.

Det känns olustigt att som politiskt engagerad ytterligare vidga den klyfta – och det politikerförakt som följer – som finns mellan de gamla politikerna och de unga väljarna. Tyvärr är det en realitet, och kampen för frihet på nätet måste gå vidare. Patrick Krasséns text i denna antologi går igenom liberala förhållningssätt till äganderätt, teknikutveckling och integritet. En bra utgångspunkt för den som har ambitioner att lagstifta på området.

Denna ögonblicksbild av 2000-talets LUF begränsar sig dock inte till internet och integritet. Här blickas utåt, mot EU och mot världen, i texter om migration, nationalstater och frihandel. Vi frågar oss om feminismen är död och om socialdemokratins hegemoni en gång för alla är över. Vi blickar bakåt för att se vilka idéhistoriska konsekvenser 1900-talet får på dagens liberalism och undrar om inte antisemitismen fortfarande sticker upp sitt fula tryne.

Vi som skriver är både »unga« och »gamla«. Tre av oss sitter i förbundsstyrelsen; någon har lämnat alla sina uppdrag. Flera är ännu aktiva på distrikts- eller klubbnivå. Vi har velat samla de som är på väg ut och de som just kommit in. Som minst är den här skriften ett nedslag i dagens LUF – i bästa fall både en skaplig sammanfattning av förbundet idag, och en spådom om LUF de kommande åren. Åtminstone tills nästa idéskrift skickas från tryckeriet.

Som ett sista tillägg vill vi rikta ett tack till Patrick Krassén, som bistått oss med både tanke- och handlingskraft i arbetet med denna bok. ●

Stockholm, augusti 2009
Adam Cwejman och Joakim Larsson
Redaktörer

Har 1900-talet förändrat människan?

AV DAVID EKSTRAND

Tänk dig en historia som skulle kunna vara skriven av Jules Verne eller filmatiserad av Georges Méliès: att man under slutet av 1800-talet lyckas konstruera en tidsmaskin och en solig dag i juni skickar man en av sina ledande unga intellektuella, en kvinnlig liberal skriftställare som vi kan kalla för Selma, cirka 100 år framåt i tiden för att se vartåt världen har utvecklats. Du råkar träffa på henne på gatan och förbarmar dig över hennes vilshenhet. Ni sätter er ner vid ett trevligt café och hon frågar dig vad som har hänt under 1900-talet. Vad skulle du säga? Var skulle du börja?

Paradoxernas århundrade

Som politiskt intresserad liberal känns det kanske mest naturligt att börja med att redogöra för de politiska framsteg som har skett här på hemmaplan, i västvärlden: allmän och lika rösträtt för män och kvinnor, ett nedbrytande av de sociala skrankor som gjorde det omöjligt för stora delar av samhället att påverka sina gemensamma angelägenheter, ett ökat skydd för minoriteter och mänskliga rättigheter, och inte minst obestridda bevis för det som vid seklets början ännu var en omtvistad fråga, nämligen att kvinnornas och de lägre klassernas jämlika deltagande i samhällsutvecklingen är inte bara förenligt med, utan en förutsättning för, ett styre som är effektivt, legitimt, rättssäkert och som kommer alla till del.

Selma skulle notera med viss tillfredsställelse att Marx' förutsägelser om den snart annalkande arbetarrevolutionen och det socialistiska samhället hade varit fel, och att den kraftiga förbättring av

arbetarnas villkor som redan skett från det att Engels rapporterade om arbetarnas förhållanden i Manchester gjorde det onödigt att göra revolution. Hon skulle häpna över skattetrycket, och förundra sig över att man ändå, trots skatterna, kunde leva så bra som man gör. Hon, som kommer från en tid då det fanns de som talade om att allting som kunde uppfinnas redan hade uppfunnits, skulle ha svårt att begripa internet och dess möjligheter, låt vara hur själva tekniken fungerade. Frågan »Vad kan man göra år 2000 som man inte kunde göra år 1900?» skulle kräva motfrågan: »Vad kan man inte göra?»

Sedan skulle samtalet ta en mörkare vändning. Att ens börja beskriva den litanian av katastrofer som drabbat eller hotar att drabba mänskligheten skulle allvarligt pröva ens förmåga. Första världskriget, Sovjetkommunismen, nazismen, Förintelsen, massvält, kulturrevolutionen, röda khmererna och så vidare, när kampen om det öppna samhället äntligen tycktes vunnit, en påminnelse om att den verkliga kampen för ett hållbart samhälle och för att bevara industrialismens landvinningar ännu låg framför oss. Trots all rikedom, trots jämlikheten, trots demokratin och den yttre säkerheten och befrielsen från så mycket möda och lidande, skulle Selma ändå kanske känna igen sig i den lätt dekadenta, lätt desperata och inte så lite hedonistiska attityd som rådde i hennes egen tid. *Fin de siècle: après nous, la Deluge.* Eller kanske just därför.

Industrisamhällets uppgång och fall

När Kinas premiärminister, Zhou Enlai, fick frågan om vilken betydelse franska revolutionen hade haft, lär han ha svarat: »Det är ännu för tidigt att avgöra.« Med denna försiktiga attityd är det svårt att ge något slags bra svar på vilken betydelse 1900-talet har haft för människan, bara ett drygt årtionde efter att det tog slut. Det blir ännu svårare när man tänker sig att frågan inte bör besvaras utifrån den vite, kristne, bildade, heterosexuelle, västerländske, välbeställda, icke-funktionshindrade mannens perspektiv. Just detta perspektiv är nämligen förmodligen det minst intressanta. Det är också värt att anmärka att uppgiften kanske framför allt borde ges åt en sociolog eller historiker, inte åt en filosof. Men låt oss ändå försöka ge något svar, ett svar som inte kan vara heltäckande, men kanske dock i någon mån belysande trots detta.

Detta svar måste börja någonstans, så vi kan lika gärna börja med urbaniseringen. Och det kan finnas skäl till det. Olikt sekulariseringen, demokratiseringen, det ökade välståndet eller det mångfal-

liga lidandet var urbaniseringen en process och en upplevelse som påverkade i stort sett hela världen under 1900-talet: först de västerländska industriländerna, men så småningom även Asien och Afrika. Hand i hand med urbaniseringen gick industrialiseringen och därmed proletariseringen av stora grupper människor som tidigare hade levt på landsbygden. I sitt berömda verk »Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments« från 1968 visade Seymour Martin Lipset och Stein Rokkan hur Västeuropas partisystem formats av fyra grundläggande omvälvningar, varav en låg längre tillbaka i tiden, nämligen reformationen, medan de tre andra, urbaniseringen, nationalismens framväxt och industrialiseringen, hörde 1800- och 1900-talet till. Dessa spaltningar (»cleavages« på fackspråk) delade upp människor i olika grupperingar, som man med en ganska kraftig betydelseförskjutning skulle kunna kalla för subkulturer: protestanter umgicks huvudsakligen med protestanter och inte katoliker, arbetare med arbetare och inte kapitalister, bönder med bönder och inte stadsbor, och flamländare med flamländare och inte valloner. Beroende på hur dessa spaltningar föll ut delades partisystemen upp i ganska stabila enheter, som inte gärna förändrades. I Lipset och Rokkans terminologi innebar urbaniseringen specifikt att det uppstod en klyfta mellan stad och land, som tydligast visar sig i de nordiska centerpartierna (och så var ju också Norden ett av de sista områdena i Europa att industrialiseras), men det är svårt att inte se urbaniseringen som tätt sammanbunden med industrialiseringen, som skapade den betydligt viktigare klyftan mellan arbetare och kapitalägare och därmed mellan socialdemokratiska och borgerliga partier, ibland med egna partier för tjänstemannagrupperna, som de liberala partierna i Norden.

Men hela denna utveckling hör 1800-talet lika mycket till som 1900-talet, så det kan tyckas märkligt att ta med den i en beskrivning av 1900-talets historia. Vi kan till och med säga att den nådde sin höjdpunkt runt år 1920, då Wilsondoktrinen ledde till nationernas självständighet på de kollapsande imperiernas grund, och det var ungefär då andelen arbetare i ekonomin var som högst: sedan började tjänstemännens andel växa på arbetarnas bekostnad, tills tjänstemännen år 1955 var fler än arbetarna i USA, något som Alvin Toffler ansåg innebar början på »den tredje vågen«, nästa samhällsrevolution efter de neolitiska och industriella revolutionerna. Men partisystemen fortsatte att se likadana ut: Lipset och Rokkan talade om hur partisystemen »frusits ned« och hur de år 1968 i stort sett speglade hur de västeuropeiska samhällena sett ut ett halvsekel tidigare.

Samhällsvetarna står inför det ständiga problemet att deras studieobjekt hela tiden förändras, och ibland råkar man skriva rätt bok vid fel tillfälle. Just 1968 blev ju som bekant startskottet för radikala förändringar i de samhälleliga värderingarna, och den politiska bild som varit ganska stabil under efterkrigstiden bröts. Den nedfrysning som Lipset och Rokkan talat om förbyttes i en ökad volatilitet. Nya partier dök upp: främlingsfientliga och populistiska partier, regionalister, den så kallade »nya vänstern« (som t.ex. det danska Socialistiska Folkeparti kan sägas tillhöra), nordiska kristdemokratiska partier och småningom också gröna partier. Statsvetare diskuterar i vad mån de grundläggande dragen i partisystemen rubbats under de senaste 40 åren och om det i så fall rör sig om en »realignment« (att nya klyftor har uppstått) eller en »dealignment« (att klyftorna har suddats ut, så att väljarna blir mer rörliga).

Frågan har ett betydligt bredare omfång än det rent statsvetenskapliga. Lipset och Rokkans teori byggde ju på att det fanns en stabil empirisk grund som utgjorde basen för de olika klyftorna eller spaltningarna i samhället: om man var katolik tenderade man att rösta på vissa partier, var man protestant röstade man på andra, och på samma sätt med arbetare kontra kapitalägare. När vi nu ser att kopplingarna mellan partier och vår religiösa, nationella eller socioekonomiska tillhörighet alltmer suddas ut kan man fråga sig om det beror på att sådana tillhörigheter blivit mer ombytliga, mindre viktiga för vår identitet, att vi betraktar förhållandet mellan identitet och politik på ett annat sätt, eller att samhällena har fragmentiserats så att många inte identifierar med någon av de traditionella kategorierna. Förmodligen är det en kombination av alla dessa faktorer och många till. Det är svårt att helt komma ifrån den övergripande bilden av att politikens fragmentisering och den ökande volatiliteten har att göra med en motsvarande fragmentisering av samhället i kulturellt, religiöst och ekonomiskt avseende. Dessa trender kan i någon mån sägas ha funnits redan under 1800-talet och kanske ligga implicita i upplysningen och kapitalismen med dess arbetsdelning.

I det sammanhanget talar man med Ronald Inglehart ofta om »postmateriella värden«, nämligen att människor i takt med den absoluta fattigdomens avskaffande i Västerlandet har slutat behöva bry sig om de mest akuta materiella behoven. Vi har kunnat fokusera på andra saker: självförverkligande- och livsstilsfrågor, miljön, kanske även vårt behov av ett högre mål som ger oss mening i ett liv där det inte längre räcker till att bara överleva. Detta påverkar politiken, både genom att partier som fokuserar på sådana frågor, som t.ex. gröna

och kristdemokratiska partier, har kunnat vinna insteg i politiken, men också genom att politikens former har förändrats. Den traditionella partimodellen, där ett parti är en hierarkiskt uppbyggd åtminstone till namnet demokratiskt styrd massrörelse där solidaritet och enighet är viktiga begrepp och där det traditionella och formella medlemsmötet utgör den typiska mötesformen, attraherar färre och färre personer. De flesta partimedlemmar är numera passiva medlemmar som kanske på sin höjd går på lokalaföreningens årsmöte om ens det, medan de flesta andra medlemmar har någon form av förtroendeuppdrag, antingen inom partiorganisationen eller på kommunal nivå. Att bara engagera sig i ett parti utan att inneha eller söka ett uppdrag blir allt ovanligare, samtidigt som den particentrerade demokratiform som råder i de flesta europeiska länder förutsätter att partierna ska vara den kanal som förmedlar impulser mellan allmänheten och de styrande.

De postmateriella värderingarnas framåtskridande utgör ett reellt värderingsskifte i hela Västerlandet, inte minst i Sverige, som enligt Ingleharts undersökningar är det land där postmateriella värden, relaterade till självförverkligande, prioriteras mest framför materiella värden, relaterade till överlevnad. Samtidigt riskerar talet om postmateriella värden att dölja att den postmateriella utvecklingen inte träffar alla lika. När förändringens vindar blåser bygger vissa vindskydd och andra väderkvarnar, så ordförande Mao, och en serie processer – globalisering, postmaterialisering, europeisering, ekonomiska strukturförändringar, mångkulturalisering – skapar klyftor mellan mångkulturella, postmateriella, kunskapsstata, dynamiska storstäder och en landsbygd och småstäder som är både industriellt och etniskt homogenera, med en lägre utbildningsnivå, ekonomiska svårigheter och en haltande demografisk utveckling. Dessa klyftor har ännu inte antagit formen av en ny cleavage i Lipset och Rokkans mening, men i deras spår frodas politikerföraktet och stödet för främlingsfientliga, EU-kritiska och populistiska partier på samhällsutvecklingens baksida.

Framstegets död

I förstone kan det verka som att 1900-talet egentligen har betytt en förändring till det bättre, till en mer liberal människa, som är mer individualistisk, tolerant och självständig. Helt oaktat att jag hitintills bara har beskrivit utvecklingen i västvärlden (och sålunda ignorerat vad 1900-talet har gjort med majoriteten av jordens befolkning) finns

det ju dock andra faktorer som har förändrat vår syn på oss själva och vårt samhälle i en mer negativ riktning. I jämförelse med 1800-talet framstår 1900-talet som det århundrade då framstegstanken, efter ha brutit igenom vid den nya tidens början, gick sin ände till mötes.

Första världskriget brukar i det sammanhanget nämnas som en avgörande faktor. När en generation gick under i Europas skyttegravar ledde detta till desillusionering och ett definitivt slut på 1800-talsidén om det ständiga framsteget. När så även 1900-talets utopier visade sig snarare vara dystopier, och framväxten av feministiska och postkoloniala perspektiv spred ljus över den marginalisering som stora delar av samhället drabbats av genom århundradena, och när till slut även modernismen ifrågasattes, försvagades synen på historien som en linjär utvecklingsprocess till det bättre. De tekniska framsteg som vi onekligen hade gjort kunde endast ske genom en utveckling som inte var hållbar i längden. Om inte växthuseffekten skulle göra det omöjligt att bebo Jorden skulle förbrukningen av de ändliga naturresurserna göra det omöjligt att använda samma teknologi som tidigare.

Om denna bild stämmer, kan man tänka sig olika strategier för att hantera ett sådant scenario. Man kan mena att vår civilisation förlorar sitt existensberättigande när drömmen om framsteg försvinner, att det är hoppet om någonting bättre som berättigar dagens problem, lidande och stress, och man kan vända ryggen mot den komplexa civilisationen och gå ut i skogen för att bygga sig ett bättre liv. Eller så kan man släppa taget om de stora huvudlinjerna och förlora sig i dagen, leva ett hedonistiskt och kortsiktigt liv. Till sist kan man söka mening i någonting som är beständigt, som inte är beroende av förändring för att vara sant: en ny andlighet när den sekulära drömmen om rationella framsteg har gått om intet.

Samtidigt finns det någonting paradoxalt i att vi slutar tro på framsteget under en tid då vi otvivelaktigt har gjort många framsteg. På bara några år har vi genom internet fått en kraftfull ny teknik som gör det möjligt att göra saker vi knappast drömt om tidigare. Verkligheten har på några årtionden överträffat science fiction.

Och det är en av anledningarna till att mänskligheten fortsätter att fragmenteras ytterligare, samtidigt som den också integreras. »Det är ett hot mot den nationella sammanhållningen att vi i minskad utsträckning ser och lyssnar på samma saker,« sade för ett par år sedan den före detta kulturministern Bengt KÅ Johansson (S). Man skulle också kunna säga att det är en möjlighet, nämligen

att våra kulturella konsumtionsmönster åtminstone på ett generellt plan förenar oss mer med människor i andra länder än med många av våra egna landsmän. Därmed genomför vi den utvidgning av vår solidaritet med andra människor bortom våra egna landsgränser och till hela världen, som redan de stoiska filosoferna argumenterade för och som den amerikanske pragmatisten John Dewey såg som det naturliga slutmålet för vår demokrati. De alltmer komplexa flyttningsmönstren och framväxten av mångkulturella och pluralistiska samhällen får oss att omvärdera våra identiteter, oavsett om vi tillhör de som flyttar eller dem till vilka människor väljer att flytta.

Är vi mer liberala idag?

Vi ser alltså att 1900-talet har påverkat människor på många olika plan. Frågan är vad det säger om liberalismen, den enda av de stora ideologierna som föregriper industrialiseringen. Urbaniseringen har medfört att den lockeanska bilden av ett samhälle där människor äger sin fasta egendom och där man kan isolera sig från det offentliga om man så önskar, är orealistisk. Vi bor alla i ett gemensamt utrymme, och det uppstår frågor som måste hanteras gemensamt. Det skulle kunna tala till den klassiska liberalismens nackdel, eftersom krav på centralt styrda lösningar blir vanligare. Den kraftigt ökade acceptansen för att det offentliga tar på sig skattefinansierade åtaganden som tidigare sköttes och finansierades på privat väg talar för denna tes, låt vara att denna acceptans sannolikt nådde sin höjdpunkt någon gång under 1970-talet. Samtidigt medför den ökande fragmentiseringen av samhället att ett samhälle måste tolerera mångfald och respektera skillnader för att hålla ihop: som den liberale filosofen John Rawls insåg gör det faktum att förnuftiga människor alltid kommer att tycka olika om viktiga frågor att en stat antingen måste vara värdeneutral eller behöva påtvinga sina medborgare en viss uppfattning om sådana frågor med tvång. I ett pluralistiskt samhälle där människor betraktar självförverkligande och erkännandet av sina livsval som oerhört viktiga värden blir den liberala och värdeneutrala staten nästan den enda stat som människor kan leva i utan att behöva känna att de inte respekteras, erkänns eller får möjlighet att leva sina liv. Det är också denna insikt som man finner hos de liberala värdepluralisterna, främst Isaiah Berlin: i en värld där det finns en mångfald av olika värden, som inte går att reduceras till varandra, måste staten försöka förhålla sig neutral mellan dem. Berlins argument har utsatts för omfattande filosofisk kritik, men den grundläggande idén är tilltalande.

En ensidig fokusering inom den liberala traditionen på ekonomisk frihet skulle lätt kunna ge vid handen att människan, liksom samhället i stort, har blivit mindre liberal, därför att hon har blivit mindre benägen att acceptera andras okränkbara rätt till sin egendom, fri från allehanda skatter och avgifter. Men i takt med de postmateriella värdenas framväxt har också sådana rättigheter kommit att betraktas som något mindre viktigare än tidigare, även av rättighetshavarna. »Internationalens» rader om att »stat och lagar oss förtrycka, vi under skatter digna ned» var skrivna i en tid då skattesatserna var ojämförligt mycket lägre än de är nu, men samtidigt i en tid då varenda krona var viktig för att klara brödfödan för dagen, vilket inte längre är fallet. Å andra sidan är det ju just denna respekt för andras rättigheter som de klassiskt liberala anhängarna av det negativa frihetsbegreppet förespråkar. Men även om man bara håller sig till ett sådant frihetsbegrepp är bilden åter mer komplicerad: för postmaterialistisk befrielse handlar inte enbart om positiv frihet, utan även om att undanröja regler som förhindrar människor från att leva sina liv som de vill. Det var först 1951 som det blev möjligt att gå ur Svenska Kyrkan utan att samtidigt gå med i något annat kristet samfund, och möjligheten för homosexuella att ingå äktenskap på samma villkor som heterosexuella infördes inte förrän 1900-talet väl var passerat.

Är det någonting vi således ska inpränta, när vi sitter med vår tidsresenär Selma på kaféet, är det kanske att allting alltid är mer komplicerat, och att historien sällan låter sig kokas ner till några enkla linjer. Det skulle vara enkelt att säga att det skulle inte Selma behöva en tidsresa för att förstå, men det är inte helt säkert. Den hegelska framstegstanken vilade tungt över 1800-talet, och kanske är just dess förkastande en av många saker som gör 2000-talsmänniskan till någonting ganska annorlunda. Den som har sett 1900-talets möjligheter, fasor och besvikelser skulle nog svårligen undgått att förändras. ●

David Ekstrand är 24 år gammal och doktorand vid Department of Philosophy, University of Sheffield. Han har tidigare varit vice distriktsordförande i LUF Uppsala.

Gränser hör gårdagen till

AV FRIDA JOHANSSON METSO

Migrationsfrågan expanderar varje år. Rörlighet går hand i hand med ekonomisk utveckling. Utan ny arbetskraft haltar EU:s tillväxt. Men lagstiftarna kräver tydligt demonstrerad kontroll över invandringen innan den kan välkomnas, av rädsla för att alltför många invandrare ska äventyra den svenska välfärden. Resultatet: En pengaslukande och prestigefylld jakt på illegala invandrare för att trovärdigt kunna släppa in de efterfrågade legala. Men jakten har sina offer. Flyktingar drabbas när vägar in i EU stängs. Och de illegala – vilka är de egentligen? Dessutom: Bör inte migrationen demokratiseras? Att rösta med fötterna är den nya rösträttsrörelsen.

Flyktingen: Entermöjlighet behövs

Klockan fem på morgonen på flygplatsen i Dakar, huvudstaden i Senegal. Högtalarna meddelar att planet hem till Sverige nu anlänt. Trött ställer jag mig i kön för att ta mig ut till bussen över landningsbanan. Än en gång kontrolleras våra pass och jag noterar att det måste vara femte gången sedan jag anlände flygplatsen. Ut i mörkret och malariamyggsluften köar vi. Längre fram facklar två ljus. Poliserna med pannlampor står och lyser i våra pass, vänder och vrider – en sjätte kontroll. Då händer det. En kille några år äldre än jag, lång, snygg och mörk, stoppas. Hans stora handbagage mönstras och polisen bestämmer: Det här är inte ett äkta pass. Du får inte åka med.

Under Kalla kriget utvecklades exit-möjligheten. Rätten för människor att lämna sitt födelseland slogs fast. Rätten att återvända hem

existerar också. Men det finns ingen rätt att efter exit komma in i ett annat land, som om Vilhelm Mobergs »Utvandrarna« inte behövde följas av »Invandrarna«. Om vi värnar flyktingar måste vi inse realiteten – rätt att fly från, måste följas av rätt att fly till. Idag finns ingen laglig, och knappt någon möjlig, väg in i EU för en flykting. Asylrätten har i praktiken avskaffats av EU.

Ett av hindren är transportörsansvaret som slog till mitt framför ögonen på mig i Senegal. Transportörsansvaret innebär att den rigörösa rättsliga prövning som görs av asylsökande inte sker i Sverige under rättssäkra förhållanden, utan sker på biljettkontoret i exempelvis Dakar. Utan pass och visum har du inte rätt att komma in i unionen och flyg-, båt- och bussbolag som misslyckas med att upprätthålla de reglerna får ta ansvar – de får bekosta och ombesörja din resa hem och betala böter till den upprörda unionen. Istället för i sällskap av advokat, domare, tolk, läkarintyg och annat står den asylsökande ensam mot biljettkassörskans granskande ögon: Har du rätt att komma in i EU? Kassörskan bedömer inte din rätt till asyl – bara din rätt till inträde.

EU kräver inresevisum av inte mindre än 137 länder i världen och eftersom visum inte finns att få för att söka asyl – men tillgängligt för en som vill arbeta eller semestra – begränsar visum en laglydig flykting. Laglydighet kommer de flesta människor dock över när de flyr. Många söker turistvisum istället. De som administrerar den reglerade invandringen är medvetna om detta och regelbundet nekas »turister«. Vissa handläggare skriver öppet att sannolikheten för att den sökande ska söka asyl är anledningen till att visumet förvägras. Men som om det inte var hinder nog kostar visum – och förutsätter att du har pass. Inte helt oväntat är det också svårt för en flykting att uppsöka de myndigheter man flyr undan och be om handlingar för att lämna landet.

Eftersom de asylsökande inte kan ange korrekt visumskäl är transportörernas ansvar att helt hålla dem ute. Min snygge medköare hade inte ens chans så snart polisen bestämt att hans handlingar var falska. Om vi menar allvar med asylrätten borde visum och transportörsansvar avskaffas.

Tusentals människor dör varje år på flykt, och då inte inom den stat de flyr från. Att osedd lyckas smyga ur huset på natten och ta sig över gränsen är bara början. Stoppad av visumkrav väljer du en olaglig väg in i EU – en flyktingsmugglare. Du betalar honom med allt du äger och har, du har sålt ditt hus, dina guldtänder och de fina franska underkläderna din man gav dig i bröllopspresent. Resan går över

minfält och taggtråd, genom obebakade iskalla bergspass och över ökendynner. Du når Medelhavet och stirrar skeptisk på den båt som ställs till ert förfogande i den tidiga gryningen, men kommen så långt och så utelämnad är valmöjligheter att betrakta som en större lyx än de sålda underkläderna. Du tar plats i båten. Ni är en brokig skara – politiska flyktingar, kvinnor som flyr undan stening, homosexuella par som håller varandra i händerna, religiösa dissidenter som ber för er alla, familjer från olika sidor av ett inbördeskrig. Vårt att nämna är att ni bara är en bråkdel av världens 20 miljoner flyktingar – mycket få ger sig av mot EU, de flesta befinner sig i internflykt eller i grannländerna. Pakistan, Syrien och Iran toppar listan över länder som tar emot flest flyktingar.

Ni ser demokratins vagga, Greklands strand. Hungriga och sjuka tänds hoppet om att resan närmast sig sitt slut. Men gränsbevakningen vill inte låta er stiga i land, och inte heller där väntar något mer välkomnande än ett flyktingläger som kallas fångläger. Resan är inte slut här. Nu ska du bevisa att du i framtiden om du återvände absolut skulle utsättas för något att fly ifrån. Du kommer att mötas av myndighetspersoner som misstänker att du kommit hit utan tillräckligt starka skäl och väger dina rättigheter mot Sveriges behov av reglerad invandring. Reflekterar vi alls över vilken proportion prövningen har? Det är inte brottslingar vi prövar och dömer – beviskraven och prövningen borde anpassas till det, och den enskilde inte ställas mot en hel nation.

Likt den svenska arbetsmarknaden värnar den reglerade invandringen de som redan är här framför dem som behöver komma hit, och likt arbetsmarknaden förs inga resonemang om rejäla förändringar eller hur ökad rörlighet kan gynna samtliga. Istället talas det om massinvandring. Detta trots att de allra flesta som får permanent uppehållstillstånd (PUT) kommer från Danmark, Frankrike och Tyskland, personer som använder EU:s fria rörlighet. De människor som är så »främmande« att invandrarfientliga personer anser att de är problem är mycket få – av de 90 021 uppehållstillstånd som beviljades år 2008 gick enbart 13 procent till flyktingar. Få flyktingar lyckas ta sig hit, få får sina flyktingskäl erkända. Sverige är det land som flest gånger dömts av internationella kommittén mot tortyr för försök att utvisa människor med uppenbara skyddsskäl. Vi måste skärpa vår lagstiftning och granskningen av den. Justitieombudsmannen borde wallraffa Migrationsverket regelbundet.

Mänskliga rättigheter kopplas till varje person. Demokratiska rättigheter berör den församling som röstat om dem. I demokratiska

församlingar i nationer kan vi ta oss rätten att demokratiskt besluta vilken flyktingpolitik som helst, och om bara demokratin värderas kan människor förnekas basala rättigheter eftersom ingen försvarar dem. Tanken med demokratin, att kunna påverka det som påverkar dig, haltar när de som kommer över gränsen aldrig kunnat rösta om gränspolitiken.

Den gamla parollen om konsumentkraft, rösta med fötterna, får nu en ny, sannare mening. Migranterna får inte stå utanför, och därmed försvaga demokratin, och demokratin får inte användas för att reglera bort andras rättigheter! Idag ingår migranterna inte i tankarna om att demokratin måste skydda minoriteter i befolkningen, eftersom befolkningen enbart definieras bland dem som tar besluten. Den bofasta befolkningen kan därmed bestämma över den rörliga. Vi behöver en ny rösträttsrörelse för migranterna, reglerade portabla rättigheter med tillhörande sanktioner. Tills dess måste vi föra migranternas talan.

När vi kräver en reell rätt till asyl är det att kräva minimum. Oavsett om vi inför fri invandring eller inte måste asylpolitiken förändras radikalt, och detta är också mest akut. Även med fri invandring kommer människor fly och deras rättigheter kan inte villkoras med försörjningskrav, deras skyddsskäl måste vara okränkbara.

De papperslösa: Vår tids Anne Frank

Andra världskriget är ett lämpligt historiskt avstamp i den europeiska migrationsdiskussionen eftersom flyktingkonventionen och unionen på sätt och vis blev resultat av ländernas önskan att »aldrig mer«. Det är också lämpligt eftersom skolelever då lärde sig att »vi lydde bara order« inte är en godtagbar ursäkt. Och för mig är det perfekt eftersom lärare Europa över använder tonåriga Anne Frank som ett pedagogiskt verktyg för att förklara för elever hur fruktan känns.

De flyktingar som får avslag men inte kan återvända stannar i Sverige, konstigare är det inte. Efter avslagsbeslut försvinner de undan myndigheterna och lever illegalt. Genom år av värdelös rättskipning i Sverige har de blivit flera tusen. Desperata människor hittar desperata lösningar, system kringgås av dem som behöver. Migrationen är starkare än nationen.

De papperslösa saknar rättigheter. De försörjer sig på svartarbete och bär på det sättet upp en inte obetydlig del av svensk ekonomi, framför allt städ-, bygg- och transporttjänster. De har hittills inte varit välkomna att organisera sig fackligt. Inte heller kan den papperslösa ställa krav på rättigheter på arbetsplatsen,

socialförsäkringar eller att ens få ut sin (ofta mycket blygsamma) lön. En papperslös som krånglar anmäls till polisen och utvisas. Inte heller kan den papperslösa söka vård utan att oroas för att anges. Alla barns rätt till undervisning kompliceras av att farbror polis väntar vid skolgården. Inte alltid för att utvisa barnet ensamt, utan ibland för att följa efter till föräldrarnas gömställe och kasta ut hela familjen. Det enda mänskliga är att inse att människor som väljer att leva gömda egentligen inte väljer alls. De har inget alternativ.

Under andra världskriget fanns två förhållningssätt till den judiska befolkningen och de existerade parallellt – de som fängslade, jagade och lydde order bredvid de nätverk som gömde, smuglade och hjälpte. I ett EU som utvisar människor som desperat inte vill återvända upprepas samma struktur – de som utvisar barn utan sina föräldrar ställs mot dem som gömmer familjer undan utvisning. Likheter är i övrigt inte stora, det är helt skilda öden som väntar de gömda, men trots vitt skilda ideologier från de styrande blir livet som gömd ganska likt. Precis som Anne Frank lever de papperslösa i ständig oro för att anges, för att upptäckas. Men våra dagars Anne är inte rädd för nazistiska patruller. Hon är istället livrädd för oss, alla vi som dagligen passerar hennes gömställe. Vi kan få henne utvisad till hennes värsta mardröm.

Sverige säger att de ska ut. Vi använder nekandet av människors rättigheter som ett verktyg för migrationspolitiken. Blir bara deras liv svårt nog, tycks vi tänka, kommer de lämna Sverige. Hur hårt livet som papperslös än är, är det dock inget direkt hot mot livet – även om våra effektiva utvisningar ibland gör den skillnaden högst marginell (att fångas av hemlandets polis eller av hans svenska kollega blir därmed en närmast geografisk skillnad). Det förs ingen diskussion om att människan, som inte kan välja var vi föds borde ha rätt att välja var vi ska leva – att helt enkelt låta de papperslösa välja Sverige som hem. Den reglerade invandringen måste utmanas.

Den ekonomiska olagliga migrationen: Befolkningsbanken

Ersättningsbefolkning. Så kallas de papperslösa i övriga EU. De papperslösa är inte uteslutande flyktingar som fått avslag. Många av dem som kommer hit flyr inte undan förföljelse utan undan svält – ekonomiska flyktingar. I debatten angrips de – de är inte »riktiga« flyktingar – och de antas komma hit för att leva på vår välfärd när sanningen är precis tvärtom, de ekonomiska flyktingarna kommer hit för att

arbeta. EU efterfrågar billig arbetskraft och de är tillgången. De kommer hit för att de behöver, de kommer hit för att de behövs.

Sedan millennieskiftet talar alla om det demografiska underskottet, år 2050 beräknas en tredjedel av EU:s befolkning vara över 65 år. Snart säger mannen på gatan inte längre »kom inte hit och ta mitt jobb« utan snarare »kom hit och ta hand om mig när jag blir gammal«. EU har därför inlett en officiell arbetskraftsinvandring – denna är dock mycket restriktiv. Men behovet av arbetskraft är större än så. Det öppnar möjligheter för människor som kan tänka sig att lämna sitt hemland för att kunna få ett jobb – men eftersom EU:s arbetskraftsinvandring bara tillåter vissa kompetenser, tvingas andra ta jobben svart.

Problemet uppstår när invandrarna görs papperslösa, vilket flyttar de jobb de ska utföra till den svarta sektorn, vilket innebär avsaknad av rättigheter och förhandlingsutrymme. Som svart arbetskraft befinner du dig alltid i underläge. Detta godtar politiker och fackföreningar eftersom man främst vill behålla nuvarande lönenivåer för svenska arbetare (på ett högst överkligt sätt rädda sig från att hantera lönekonkurrens) och därmed accepterar att den reglerade invandringen används för att hålla konkurrensen rättslös – men bidrar därmed också till att göra den illegala arbetskraften extra billig eftersom man har mycket få möjligheter att kräva högre lön om man kan utvisas om man krånglar. Sverige är extra dåligt på att ge papperslösa rättigheter. I Spanien ges uppehållstillstånd i hundratusentals till papperslösa (senast år 2005 fick över 600 000 papperslösa uppehållstillstånd) och politiska angrepp på papperslösa provocerar fram demonstrationer med tusentals deltagare som vågar synas på gatorna.

Situationen är institutionaliserad. De spanska kvinnorna har kunnat komma ut på arbetsmarknaden just på grund av illegal billig arbetskraft i hemmet. Men trots att de papperslösa är en naturlig del av Spanien är de fortfarande rättslösa. De uppehållstillstånd som beviljas är oftast bara tillfälliga. Målsättningen är att arbetskraften ska vara cirkulär – den ska dyka upp där behovet finns men de ska inte leva där. Trots att människor tar sig runt den reglerade invandringen, och sedan länge bevisat den naiv och ohållbar, upprätthåller vi bilden av den för att visa att invandringen är kontrollerad. Därmed håller vi dem i rättslöshet och kan utnyttja deras utsatthet.

När vi slåss för papperslösas rättigheter slåss vi också för våra egna samhällens mänsklighet – vi kan inte leva i ett samhälle med

enorma rättighetsklyftor. Men vi arbetar också för vår tillväxt och välfärd. Att inte låta dessa människor använda sin potential är ett ohyggligt slöseri. Den svarta arbetskraften skulle kunna vara trygg och vit. Fler skulle kunna komma hit och arbeta i vårt snart pensionerade land. Lönekonkurrens måste tillåtas eftersom det är fattiga människor förhandlingsmedel och kan vi inte leva med orimliga, ojämlika avtal – fackföreningarna måste ställa upp för alla arbetare. Idag ser vi hur lönerna gått upp så snabbt i EU:s senaste medlemsländer att europeiska företag klagat över att det inte längre går att hitta billig arbetskraft i närområdet. Arbete har gett välfärd.

Fri rörlighet idag: 10 000 tyska bögar, en flodvåg av spanjorer och polska rörmokare

– Jag har en kompis som sagt att om vi går med i EU kommer det komma hit 10 000, ungefär löst räknat, 10 000 tyska bögar hit. Är det sant?

– Vi kommer inte stå vid gränsen och kontrollera folks sexualitet.

– Så då blir det massa tyska bögar? Kan det komma fler, kan det komma 30 000?

– Det kan i sådana fall bli mer, det kan bli 100 000.

– 100 000 tyska bögar?! Men det är ett absolut tak även för er?

Inför folkomröstningen om EU 1994 ringde Fredrik Lindström i radioprogrammet Håkan Wessman till organisationen Ja till Europa för att kolla hur EU:s lagliga fria rörlighet egentligen ska fungera. Debatten då rörde sig egentligen inte om tyskar, snarare fanns det en oro för att det skulle massinvandra spanjorer till Sverige. I valrörelsen till Europaparlamentet 2004 kom dåvarande statsminister Göran Persson hem med ett nytt begrepp efter en Danmarksresa – social turism. EU-länderna, som hade talat om en förbrödring mellan östra och väst-ra Europa med östutvidgningen började istället prata övergångsregler. (Övergångsreglerna var dock aldrig designade för att stoppa den fria rörligheten i EU. De flesta länderna i EU hade redan säsongsarbetare från bland annat Östeuropa och ville verkligen inte bli av med dem. Däremot innebar övergångsreglerna att de arbetare som

kom från östra EU även fortsättningsvis skulle ha olika rättigheter än resten av EU.) Därefter växer konflikten mellan företag och fackföreningar, Byggnads skriker sitt Go home! i Vaxholm.

Trots den nationalistiska och protektionistiska vidrigheten i Byggnads reaktion är den mer trovärdig än Göran Perssons. Det finns ingen social turism, inga välfärds-magneter som lockar till sig fattiga människor som vill leva på bidrag. Ingen empirisk forskning stödjer Persson. Få reste till Sverige efter utvidgningen, trots att det till slut inte blev några övergångsregler. Att vår arbetsmarknad är cementerad och att vi har en hög arbetslöshet bland invandrare sägs vara två förklaringar. Ingen vill flytta hit för att försörja sig om det inte går att arbeta. Byggnads reaktion var mer relevant än Perssons bidragsoro eftersom den visade på verkligheten – oron för att människor skulle komma hit och arbeta. Konsekvenserna är dock desamma.

Intressant nog tillät Sverige trots allt fri invandring i och med östutvidgningen – och ingen kaos inträffade. Snarare drivs EU:s utvidgning delvis av att rörligheten inom EU är för liten.

Fullt fri invandring: Lösningen

Migration associeras inte längre med möjligheter, utan med apatiska flyktingbarn, utanförskap och orättvisa regler för utnyttjade arbetare. Detta trots att bara några få procent av världens migranter flyr, majoriteten rör sig frivilligt. Möjligheten att röra sig fritt som tidigare var de rikas privilegium är nu de fattigas överlevnadsstrategi. Migranterna – adoptionsbarnen, studenterna, arbetarna, flyktingarna, det förälskade paret – är för olika för ett system. Det enda som passar alla är (klyschigt nog) friheten. Men vi har tillåtit våra gränser att definiera oss som människor. Vår bofasthet skaver mot migranternas rörlighet. Politik för nationens isolerade välfärd är kortsiktig – världens välfärd garanteras snarare av att allas kompetens tillvaratas.

Den som rör sig över gränserna är idag normbrytande och därmed oroande. Det är dags att sluta försöka kontrollera rörligheten och istället omfamna den som mest rättvis och effektiv. Svårigheterna ligger främst i de sociala trygghetssystemen som måste anpassas till en högre rörlighet – detta för att en gång för alla slippa diskussioner om sociala turister eller rädsla för att välfärden ska överbelastas. Detta är enbart ett problem för dem som föreställer sig att välfärdsstatens struktur ska cementeras som den ser ut idag. Välfärden har behövt reformeras tidigare och kommer reformeras igen. Ett skattefinansierat system som sägs må bättre av svartarbetande papperslösa

än av skattande lagliga arbetare kan inte vara rätt konstruerat – inte heller kan ett välbyggt system baserat på arbetslinjen och försäkringslösningar någonsin skadas av att fler frivilligt kommer hit för att arbeta. Tvärtemot vad många påstår, att välfärdsstaten skulle raderas med mer rörlighet, måste den stärkas för att överleva globaliseringen. Det är den starka välfärden som möjliggör att människor vågar flytta till nya länder för att arbeta. I vår jakt på arbetskraftsinvandrare är det vad vi borde erbjuda, inte sämre villkor och olagliga anställningar.

När vi kräver fri invandring gör vi det för att vi underkänt den reglerade invandringen. Fri invandring är inte bara en nödvändig vision, lämpligt nog är den också möjlig och nära. Globaliseringen öppnar redan gränser, med och utan politikernas hjälp, men det lämnar många rättighetslösa. Fri invandring är redan visionen inom EU, med fri rörlighet för rika, de som vill – vi kräver att den utökas även till dem som behöver.

Den reglerade invandringen har alltför många baksidor, proportionaliteten mellan dess nytta och skada är obefintlig, och vi vill inte längre ge förtroende till våra folkvalda att behärska Sveriges gränser. Alltför länge har våra folkvalda valt att enbart se sin demokratiska makt framför sitt ansvar att upprätthålla universella rättigheter. Vi vet att migrationen inte minskar och att hårdare gränskontroller inte fungerar. Politiken måste verklighetsanpassas. Världen utvecklas med nya globala centrum, i Indien eller i Kina, som inte regleras av murar, som också hungrar efter världens kompetens. Att vi förändras är inte bara nödvändigt moraliskt, utan också ekonomiskt.

Globalisering är glädje, gränsfetischism är gårdagen. Liberaler förespråkar fri invandring – ingen har rätt att hindra människor från rätten till liv, frihet och strävan efter lycka. ●

Frida Johansson Metso är 24 år gammal och var mellan 2006 och 2009 förbundsordförande för Liberala ungdomsförbundet. Hon kommer ursprungligen från Göteborg och har bland annat studerat psykologi i Uppsala.

Äganderätt, teknik- utveckling, integritet

AV PATRICK KRASSÉN

I min klass på lågstadiet gick en tanig kille med långt hår i nacken som utmärkte sig i klassrummet med sina nördkunskaper. Mest fascinerande var allt han kunde om den där gråvita burken som stod längst ned i hörnet. En klassrums-PC i början av 1990-talet hade inte mycket att erbjuda: den hade Windows 3.11 där man på sin höjd kunde rita i Paint och spela MS Røj. Men den här killen gjorde annat: han programmerade textbaserade rollspel i något som hette QBasic. Han var känd som årskursens datanörd; det ryktades att han hade flera datorer hemma, och att han byggde egna ljudkort.

Drygt tio år senare skulle Gottfrid Svartholm Warg bli rikskänd – till och med världskänd – som en av personerna bakom The Pirate Bay, internets största site för BitTorrent-nedladdning och en vatten-delare i en av det tidiga 2000-talets viktigaste frågor: upphovsrättens framtid. I januari 2008 åtalades personerna bakom The Pirate Bay för medhjälp till upphovsrättsbrott, och i mitten av april 2009 dömdes de av Stockholms tingsrätt till ett års fängelse vardera och sammanlagt 30 miljoner i skadestånd. Domen är i skrivande stund överklagad till hovrätten.

Hur målet slutligen avgörs kommer sannolikt inte bära någon större vikt på utvecklingen av fildelningsteknik. Trots det utgör åtalet en symboliskt viktig del i den digitala teknikens utveckling och internets påverkan på samhällsdebatten. De nya frågor som har aktualiserats i och med den tekniska utvecklingen de senaste tio åren innebär enligt många ett paradigmskifte, och många av frågorna berör kärnområden inom liberalismen. I denna essä kommer jag att ta upp olika aspekter av utvecklingen utifrån tre ingångsvärden som alla är centrala för

liberalismen: äganderätt, integritet och teknikutveckling. Som vi kommer att se är dessa också tätt sammanvävda.

Utgångspunkter

Det går att inta olika ståndpunkter i fildelningsfrågan utifrån olika premisser. Man kan grovt dela in ståndpunkterna, eller argumentationslinjerna, i fyra kategorier: *principiell-analytiska*, *pragmatisk-analytiska*, *principiell-normativa* och *pragmatisk-normativa*. De principiella och de pragmatiska ståndpunkterna hamnar ofta i motsättning i fildelningsdebatten (som ofta i andra sammanhang också). Det leder i sin tur till att debattörerna talar förbi varandra.

De principiella argumenten handlar främst om de lagregler som reglerar fildelningen: upphovsrätten är kanske viktigast bland dem. Den *principiell-analytiska* hållningen intas i huvudsak av jurister, som utgår från reglerna som de ser ut idag. *Principiell-normativa* argument framförs däremot av en mängd andra, till exempel politiker, debattörer, aktivister m.fl. I dessa fall handlar det om att man av olika skäl vill att principerna för upphovsrätt och andra regelverk ska se ut på ett visst sätt. Dessa skäl baseras på andra värden/principer än upphovsrätten i sig, till exempel innovations- och skapandefrämjande, rättssäkerhet, integritet, transaktionskostnader, jämlikhet, etc. Upphovsrätten ses så att säga inte som av naturen given, utan som ett verktyg.

De pragmatiska argumenten tar sikte på hur verkligheten och konsekvenserna ser ut, och fäster mindre vikt vid existerande regler och system. En *pragmatisk-analytisk* utgångspunkt är till exempel att upphovsrättslagar som förbjuder fildelning efterlevs av få, vilket gör att de lagarna får liten legitimitet och effekt, eller att teknikutveckling sker snabbare än utvecklingen av den juridik som ska kontrollera tekniken, vilket gör att upphovsrättsliga regleringar snabbt blir obsoleta. De *pragmatisk-normativa* argumenten handlar ofta om att lagregler bör anpassas efter denna verklighet, istället för att (för-gäves) försöka forma densamma. Ståndpunkter av denna karaktär har förts fram av bland annat IT-entreprenörer¹. Det kan dock även handla om en motsatt normativ ståndpunkt, där huvudargumentet är att de lagar som finns ska följas och att det är statens uppgift att se till att så sker. Denna hållning intas ofta av företrädare för skiv- och musikindustrin.²

Det är vidare av intresse att skilja på sådana argumentationslinjer som motiveras av uppenbart egenintresse och sådana som söker

finna ett sammanhängande helhetssystem. Pragmatiska normativa argument försöker ofta beskriva något som »nödvändigt« baserat på en bild av verkligheten som utgår från den argumenterandes affärs-mässiga intressen. Går man bortom fall av rent egenintresse kan man konstatera att även andra »det är nödvändigt att«-argument grundas i något annat värde – det ligger i normativa arguments natur.

Det finns liberala argument som faller inom alla de fyra respektive kategorierna, och för att utröna vad som är en liberal ståndpunkt – om det går att inta en sådan – måste dessa underliggande värden vägas samman.

Äganderätt

Äganderätten intar en central roll i liberalismen. Hur pass stor vikt den tillmäts varierar mellan liberalismens olika förgreningar. I sig är äganderätten ingen enskild och klart avgränsad rättighet; snarare brukar den förklaras som ett »knippe« olika rättigheter, så som rätten till förfogande, försäljning och byte, uthyrning, vidareutveckling, förstörande m.m.³

Det finns flera viktiga skäl till varför äganderätten är central för liberalismen. Mycket av liberalismens rättighetssyn utgår från själv-ägandet: att varje individ har rätten till sin egen kropp, och därför bör skyddas från kränkningar av den. I det förlängda perspektivet innebär självägandet att individen är den primära ägaren av frukterna av ens eget arbete. (Detta är dock som var och en vet problematiskt i realiteten, i och med att alla stater genom tvång tar en del av resultatet av individens arbete genom beskattning.) En skyddad äganderätt är därför grunden för produktion och tillväxt – om individen vet att det finns ett skydd mot att ens egendom orättmätigt berövas en vågar man arbeta och producera i större utsträckning. Säker äganderätt gör också att individer vågar låna för att investera i förbättringar i större utsträckning.⁴ Ett ytterligare skäl för äganderätt ur ett liberalt perspektiv är att ömsesidig respekt för egendom också medför ett respektfullt förhållande mellan personer. I ett socialt sammanhang där handel och utbyte - i stället för stöld - är sättet att tillskansa sig nödvändigheter man inte kan producera själv, kommer individer att tjäna på att behandla varandra tillmötesgående och med respekt.⁵

Så långt om den teoretiska grunden för äganderätt. Inom fildelningsdebatten är det inte äganderätt till fysiska produkter som står

¹ Ett exempel är Jonas Birgersson, grundare av Framtidsfabriken; se om detta Fleischer, Rasmus, Upphovsrättskottieriet samlat i riksdagen: Höjdpunkter och förutsägarheter; inlägg på bloggen Copyriot, 2006-09-01 (<http://copyriot.wordpress.com/2006/09/01/upphovsrattskottieriet-samlat-i-riksdagen-hojdpunkter-och-forutsagarheter/>) samt Birgersson, Jonas; Linander, Johan, Fildelning lika farligt som terrorism? ComputerSweden, 2006-09-10 (<http://www.idg.se/2.1085/1.76506>)

² Till exempel Antipiratbyrån; se Eriksson, Thord, Ny fildelningslag racker inte, Dagens Nyheter, 2005-05-23 (<http://www.dn.se/kultur-noje/ny-fildelningslag-racker-inte-1.700825>)

³ Se vidare i Karlson: *Äganderättens tre grundläggande dimensioner* i Berggren, Niclas; Karlson, Nils (red.), *Äganderättens konsekvenser och grunder*, Ratio, 2005, s. 18 ff.

⁴ Se angående detta t.ex. Hernando de Sotos *The Mystery of Capital*

⁵ Se angående detta t.ex. John Meadowcroft *The Ethics of the Market*

i centrum, utan den immateriella rätten. Utan att gå in alltför djupt på ekonomisk teori så kan skillnaden enkelt förklaras med att immateriella varor är icke-exkluderande, dvs. de kan konsumeras av en person utan att det utesluter att någon annan konsumerar samma vara (att jag lyssnar på en film, använder ett dataprogram eller lyssnar på en låt hindrar ingen annan från att göra detsamma, på samma sätt som när jag äter ett äpple).

Detta faktum gör att den immateriella äganderätten är knepig att hantera. Om en vara kan konsumeras eller dupliceras utan att ägandet av den ursprungliga varan påverkas blir premisserna för produktion väsentligt annorlunda än när det handlar om exkluderande (»vanliga») varor. Uppkomsten av upphovsrätt kan hänföras till nyttigheten i att skydda icke-materiella innovationer och skapelser; musik, film, varumärken, mönster, texter m.m. Detta skydd sker genom att staten garanterar skydd för den som först associerar sig – vanligen genom registrering eller inarbetning – med en sådan immateriell skapelse. Det är således inte en »naturlig» äganderätt det handlar om, utan en slags garantier om särskilt skydd från statens sida. (Här kan invändas att även den materiella äganderätten skyddas av staten. Det sker dock genom lagar som förbjuder stöld, skadegörelse osv., där äganderätten finns a priori utan att statens »godkännande» behövs för att den ska gälla.) Immateriella äganderätter kan beskrivas som statligt garanterade »mini-monopol» – den som var först med att måla en tavla eller att skriva en text ges en ensamrätt att förfoga över denna.⁶

Dessa regleringar kan vara positiva eller negativa för marknadsekonomi, beroende på vilka faktorer man betonar. Som konstaterats ovan är säkra äganderätter, i form av lagar som är tydliga och respekterade, en viktig institution för liberalismen. Samtidigt finns det, särskilt inom entreprenörsforskning, en betoning av betydelsen av att reglerna och institutionerna är utformade på ett sätt som underlättar strukturella förändringar – det som ofta sammanfattas i begreppet »kreativ förstörelse«, myntat av nationalekonomen Joseph Schumpeter. Det finns således en åtminstone teoretisk motsättning mellan stabila och förutsägbara institutioner å ena sidan, och regler och institutioner som inte underlättar för (nödvändig, och oftast spontan och oundviklig) förnyelse och omvandling av t.ex. produktions- och distributionsmetoder, finansieringsmodeller och marknadsstrukturer.⁷

Några ord bör också sägas om de två olika typerna av upphovsrätt.⁸ Det finns en *ideell* upphovsrätt, som handlar om att det fastslås att

en viss person är skapare av en viss kreation, och att ingen annan kan påstå sig vara kreatör till den. Denna upphovsrätt är mindre problematisk än den *ekonomiska* upphovsrätten, som handlar om att kreatören ska ha rätt att besluta om användningen av sitt verk och därmed kan bedömas ha rätt till ersättning om någon annan orsakar denne utebliven ekonomisk ersättning för användning av kreationen. Det är denna ekonomiska upphovsrätt som skapar de mer svårhanterliga konsekvenserna, sett ur ett liberalt perspektiv.

Teknikutveckling

Uppfinningar och innovationer som frambringar nya tekniker eller nya sätt att använda gamla tekniker leder ofta till förändringar för både lagstiftning och marknad. Nya överföringsmöjligheter av media ledde till att gamla monopol på radio, tv och telefoni fick avregleras och öppnas upp. Effektiviseringen av och den ökade efterfrågan på flygresor har lett till att statliga flygbolag har konkurrensutsatts och flera av dem sålts eller gått i konkurs. Upptäckten och vidareutvecklingen av kärnkraften ledde till drastiskt förbättrad energitillgång. Och så vidare.

Utvecklingen av digital teknik har medfört tidigare oanade möjligheter för kommunikation, företagande och kunskapsöverföring. Samtidigt har det också lett till svåra gränsdragningsproblem för liberaler (och andra) i frågan om äganderätts utformning. Eftersom äganderätten skyddas genom lagstiftning blir detta skydd lätt avhängigt av den teknik som var den rådande vid tiden då de aktuella lagarna skrevs. En materiell äganderätt till en fysisk produkt är i stort densamma oavsett vad det är för produkt – de flesta fysiska och flyttbara varor får säljas, bytas och uthyras under ganska lika villkor (med undantag för olika nyttjanderättsinskränkningar). Detta bygger på deras exkluderande natur. Men när tekniska framsteg gör fler och fler immateriella varor duplicerbara och möjliga att tillgängliggöra i stor skala uppstår en konflikt mellan den immateriella äganderätten till dessa och den tekniska utvecklingen, eftersom skyddet av den första kräver ökad reglering av den senare.⁹

Detta är problematiskt av flera skäl. Det kanske viktigaste är att det är två värden som är viktiga för liberalismen – teknisk utveckling och äganderätt – som krockar, och det är inte givet vilket av dem som bör prioriteras.¹⁰ Ett annat skäl är att immateriell äganderätt i många fall är en förutsättning för att det ska finnas incitament för teknikutveckling. Utan skydd genom patent och liknande blir det mindre attrak-

⁶ Här kan nämnas begreppet *verkshöjd*, som inom juridiken används för att avgöra vad som är ett originellt arbete. Detta begrepp är dock komplicerat och kommer av utrymmesskäl inte beröras djupare i denna framställning.

⁷ Se om detta Söderberg, Johan, *Allt mitt är ditt*, Atlas, 2008, s. 205-207

⁸ Utöver dessa finns andra typer av immateriella rättigheter, men de berörs inte närmare här.

⁹ Se mer om detta i Lundblad, Nicklas, *Teknotopier*, Timbro, 2000, s. 47-51

¹⁰ Det finns vissa exempel på liberal argumentation mot immateriell äganderätt; se t.ex. Kinsella, N. Stephan, *Against intellectual property*, Journal of Libertarian Studies, vol. 15, no. 2, 2001. (http://mises.org/journals/jls/15_2/15_2_1.pdf) och Long, Roderick T., *The libertarian case against intellectual property rights*, Formulations, 1995 (<http://libertariannation.org/a/f3111.html>)

tivt för många innovatörer att investera tid, pengar och ansträngning i att finna nya tekniker och teknikanvändningar. (Ofta i fildelningsdebatten hörs röster som visar på de teknikutvecklingar som skett utan att de patenterats eller licensskyddats.¹¹ Dessa är förstås av godo, men kan inte i sig utgöra skäl att bortse från den betydelse patentsystemet har haft för utveckling av innovationer som kräver större investeringar och som har större marknader. I en värld där innovatörer förväntas arbeta gratis kommer långt mindre innovation äga rum.

Att diskutera »alternativa produktionsmodeller« och liknande kan vara intressant i sig, men löser inte äganderättsfrågan.)

Principiellt sett kan man säga att äganderätt är en individuell rättighet, som är mer fundamental för liberalismen som ideologi än vad det faktum att teknisk utveckling sker är. Äganderätten formuleras dock i lagtext som måste stå i samband med någon form av verklighet. Ser man tillbaka på utvecklingen av musikformat framgår det dock tydligt hur försök alltid har gjorts att reglera eller beskatta teknikanvändningen för att skydda den immateriella äganderätten. Dessa har alltid kringgåtts på ett eller annat sätt, och blivit obsoleta för eller senare genom att tekniken förändrats.¹² Teknikutvecklingen kan därför ses som något mer eller mindre självklart, en ständigt förekommande och pågående process, vilket gör att den inte går att kontrollera – endast möjligen hämma – genom inskränkande lagar. (Ett motargument här kan vara att t.ex. stöld också alltid förekommit, trots försök att förbjuda det. Skillnaden är dock att stöld av de allra flesta ses som något dåligt – på sin höjd som ett nödvändigt ont, men då fortfarande som ett ont – medan teknikutveckling för med sig betydande goda värden, som det gagnar samhället att uppmuntra.)

Teknikutveckling kan också handla om att använda befintliga tekniker på nya sätt, eller att vidareutveckla dem. En knepig frågeställning uppkommer när t.ex. en patentskyddad teknik används till ett nytt syfte i ett nytt sammanhang och därmed får en ny användning.¹³ Måste den ursprungliga patenthavaren godkänna en sådan användning? Ska denne ha rätt till någon form av ersättning om den nya användningen leder till ekonomisk avkastning – trots att han eller hon inte haft med utvecklingen av den nya användningen att göra? Hur än denna gränsdragning görs riskerar det att ha negativa effekter för någon part: ges beslutanderätt till den ursprungliga patenthavaren hämmas troligen incitamenten att vidareutveckla andras tekniska

lösningar, och försvagas patentskyddet kan det hämma incitamenten för den ursprungliga innovationen. På båda sätt drabbas teknikutvecklingen.

Integritet

Personlig integritet är en fundamental individuell rättighet som stadgas i såväl Regeringsformen som Europakonventionen och FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Den är också central för liberalismen, som en garant för privatliv, kulturell och andlig frihet samt egendomsskydd. Ingenstans finns dock ett fullkomligt integritetskydd – i alla lägen där någon form av ingrepp från staten sker finns en grad av integritetskränkning. Det handlar därför inte om någon rättighet som går att göra absolut i realiteten – hur vidsträckt den ska vara blir alltid en bedömningsfråga. Liberalismens betoning av individualism och skepsis mot staten torde dock i de flesta fall påkalla att integriteten ska prioriteras högt när den vägs mot andra värden.

I strävan efter att kontrollera att inte immateriella äganderätter kränks har stater de senaste årtiondena alltmer kommit att kringskära den personliga integriteten. Privaträttsliga subjekt har getts rätt att vidta åtgärder mot misstänkta upphovsrättsbrytare. Internet-tillhandahållare har ålagts skyldighet att spara användares uppgifter, och personer och företag som skapat tjänster som underlättat för fildelare att kontakta varandra har fått sina servrar och datorer beslagtagna. Sett i samband med en samtidig utveckling i stora delar av västvärlden mot ökad statlig övervakning av medborgare, urholkning av individuella rättigheter som led i kampen mot terrorism och utökad registrering av ekonomiska transaktioner är många av de metoder som använts för att stävja upphovsrättsbrott ytterst problematiska ur integritetssynpunkt.

Tidigare typer av upphovsrättsintrång, till exempel kopiering av analoga kasset- och videoband mellan vänner, medförde sällan ingripande åtgärder från myndigheternas sida – det ansågs inte vara proportionerligt med husrannsakan eller liknande, även vid mer systematiska och omfattande sådana kopieringsförfaranden. Den digitala tekniken, i kombination med internets utbredning, har dock gjort kopiering och spridning av upphovsrättskyddat material oerhört mycket billigare och enklare än tidigare. Det har därigenom också lett till ett större problem för upphovsrättsinnehavare och deras företrädare. Mer fildelning har lett - menar de - till minskad försäljning av skivor, filmer, program osv., vilket har inneburit ekonomisk skada. De har menat att det därför krävs hårdare insatser från myndigheter-

¹¹ Se till exempel Söderberg, a.a., s. 17, 83, 185-189

¹² Se om detta t.ex. Fleischer, Rasmus, *Kassettband och kassettersättning*, B-uppsats i ekonomisk historia, Södertörns högskola, 2005 (<http://www.kopimi.com/copyriot/Kassettbandet.pdf>), s. 7-12 samt Ernst, Tony, *6 miljoner sätt att jaga en älg på*, Reverb förlag, 2008, s. 175

¹³ Se om detta i Lundblad, Nicklas, *Det låsta nätet och anonymitetens fiender*, Timbro, 2002, s. 113-115

¹⁴ Se angående detta också Lundblad 2000, a.a., s. 97 ff.

nas sida för att stävja och beivra detta. Och de har, i stor utsträckning, fått lagstiftare och myndighetspersoner att hålla med om detta och vidta åtgärder för det.¹⁴ För att skydda immateriella rättigheter har alltså integriteten fått stryka på foten.

Intressegruppspolitik

Lagarna, som ska göra avvägningarna mellan äganderätt och teknisk utveckling, mellan integritet och säkerhet, har som sagt varit svåra att anpassa till den digitala eran. De lagstiftande politikernas osäkerhet kan lätt leda till, och har i detta fall i viss utsträckning lett till, att lagarnas utformning påverkats av olika intressegrupper. Dessa har intresse av att upphovsrätten utformas på ett sätt som gynnar deras specifika områden. I sig är det inget underligt eller suspekt i detta; dessa intressegrupper agerar utifrån sina respektive egenintressen, och (troligen) utifrån en rationell analys av möjligheterna att påverka politiken och lagstiftningen. I den mån den ökade nedladdningen och fildelningen av upphovsrättsskyddat material leder till minskad försäljning kommer upphovsrättsmännens företrädare – i stor utsträckning film- och musikbolag, än så länge – att göra en analys av vad som är bättre ekonomiskt: att byta teknisk distributionsmetod i sin affärsmodell för att anpassa sig till de nya villkor den digitala tekniken har skapat, eller att göra en *candlemakers' petition*¹⁵ till lagstiftarna för att förmå dem att gå hårdare åt fildelarna. Om det senare alternativet framstår som billigare kommer det bli vägen man försöker gå – och så kan man med föga hävda har skett.

Det är alltså de lagstiftande politikerna som har ansvaret för att väga olika intressen mot varandra. Problemet uppstår när vissa värden prioriteras i lagstiftningen på ett sätt som gör att andra får stå tillbaka på ett orimligt sätt. Detta kan bli utfallet av en normal politisk process, där en principiellt grundad helhetsanalys har gjorts. Ofta handlar det dock om avvägningar som görs utifrån kortsiktiga kalkyler om politiskt stöd. Utöver väljarbeteendelogik kan faktorer som olika gruppers finansiella resurser, påverkanskanaler, förtroendekapital och betydelse för samhällsekonomin snedvrider de överväganden som föregår beslut om lagstiftning (och som i önskeläget skulle utgå från allmänintresset, inte särintressen).

Upphovsrättens moment 22

Regleringar av immateriella rättigheter lider av många problem. Som vi sett ovan är de ofta frammanade och bevakade av särintressen, och är därför inte uttryck för en rimlig och principiell avvägning.

Regleringarna är oftast också stela och svåra att anpassa till utvecklingstakten i den teknik som de gäller.¹⁶ (I detta har förstås de särintressen som tjänar på ett lagskydd del – de motverkar förändring. Samtidigt sätts diskursen som väntas föregå lagstiftning ur spel av att de motsatta intressena ofta agerar för att minska lagarnas legitimitet genom att medvetet bryta mot dem, inte genom att försöka ändra dem genom lagstiftningsprocessen.¹⁷)

Därtill är regleringarna ofta sammanflätade, och därför är det svårt att argumentera för en avreglering av upphovsrätten med utgångspunkt i t.ex. fildelning, utan att se de andra system som påverkas. När en liberal som exempelvis riksdagsledamoten Karl Sigfrid (m) argumenterar på detta sätt¹⁸ bortser han från viktiga aspekter, som att upphovsrätten (den ekonomiska) är tätt sammanvävt med internationella handelsavtal som Sverige är del av (t.ex. Trips-avtalet inom WTO), att mycket av upphovsrätten är analog med annan lagstiftning (exempelvis kring patent och mönsterskydd) och att frågan om en lags existens inte bara är avhängigt av dess efterlevnadsgrad. I diskussionen om upphovsrätt aktualiseras också frågor om likabehandling och EG-rättsliga regleringar (Sverige kan av olika skäl inte ensamt avskaffa upphovsrätten när vi är medlemmar i EU).

Således är det inte bara ideologiskt som det finns en moment 22-situation i immaterialrätten, där olika liberala värden står mot varandra och där prioritering av det ena riskerar leda till försämring av det andra. Även i den politiska processen finns det värden – till exempel frihandelsavtal och tillgång till EU:s inre marknad – som liberaler bör värna, men som gör reformer av immaterialrätten i Sverige svårare.

Andra moment 22-situationer har med internets »väsen« – om man får uttrycka sig så – att göra. Inom andra sfärer för mänsklig samvaro regleras det sätt man förhåller sig till varandra genom fastslagna regler (i lag) eller genom informella sociala normer. På internet finns inga sammanhållna normer (ibland diskuteras förekomsten av sådana, som t.ex. uppförandekoden »netikett«, men i det fall de finns varierar de i grad och form mellan olika sammanslutningar på nätet) eller reglerande lagar. Många framhäver också att detta icke-reglerade tillstånd är internets styrka. Internet är så att säga en frizon från staten, varför även förslag om regleringar som anses rättmätiga i verkliga livet ses som oacceptabla ingrepp av många när de rör nätet. Detta gör det svårt per se att reglera skeenden på internet, oavsett regleringarnas innehåll. Denna generella skepsis mot regleringar gör

¹⁵ Uttrycket "candlemakers' petition" syftar på en satirisk text författad av Frédéric Bastiat 1845, i vilken ljudstöpares tillskrivare den lagstiftande församlingen i Frankrike och kräver att denna vidtar åtgärder för att skydda ljudstöparna från en utländsk konkurrent – solen. Texten syftar till att illustrera logiken (eller bristen på sådan) i argumentationen för protektionism.

¹⁶ För mer angående detta, se t.ex. Lundblad 2000, a.a., s. 12 ff.

¹⁷ Se om detta kommentar av Schueler, Kaj, *Lagbrytarna har initiativet*, Svenska Dagbladet, 2009-03-15 (http://www.svd.se/kulturooje/nyheter/artikel_2596889.svd)

¹⁸ Se Sigfrid, Karl, *Avskaffa upphovsrättslagen och lev upp till vallöftet*, Dagens Nyheter, 2007-08-09 (<http://www.dn.se/opinion/debatt/avskaffa-upphovsrattslagen-och-lev-upp-till-vallöftet-1.601862>)

att internetpolitik inte handlar om någon sammanhållen ideologi i traditionell bemärkelse, som grundar sig på principer som ska vara giltiga varhelst de tillämpas. (Ett exempel på detta är Piratpartiet, som aktivt låter bli att ta ställning i frågor som de inte anser rör frågor om internet, upphovsrätt, integritet och övervakning – »deras frågor«, som de vill framhålla att det skulle handla om.) Nej, när det gäller internetpolitik finns ett »postpolitiskt« angreppssätt, där friheten på och för nätet ses som ett värde i sig, oavsett vad denna frihet fylls med eller leder till. Detta kan ses som besläktat med anarkistiska idériktningar, men utan att handla om anarkism i traditionell politisk mening. För liberaler blir det ännu en moment 22-situation att förhålla sig till internets avsaknad av grundläggande rättsstatliga principer, och samtidigt dess väsen som fritt och oregrerat medium.

Vägen framåt

För att kunna göra en principiell och konsekvent avvägning på frågan om immaterialrätt i den digitala tidsåldern måste liberaler kunna ta ett helhetsgrepp, och inte per automatik inta ståndpunkter som framförs av pirater, antipirater, branschfolk, jurister eller politiker. Att ha en ideologisk utgångspunkt handlar om att kunna väga in olika aspekter men ändå nå en principiellt grundad slutsats.

Som jag ser det finns det två breda vägar framåt.¹⁹

Den första, som är den väg vi har gått på ett tag nu, innebär att prioritera att skydda immaterialrätten, att nedprioritera eller till och med kunna tänka sig att hämma teknikutvecklingen, att lösa problem genom lagstiftning och att värna (och därmed gynna) nuvarande produktionsmodeller inom de områden som berörs av immaterialrätten. Denna väg är mer kompatibel med de rådande politiska beslutsvägarna, som till stor del präglas av semi-korporativism och särintressen.

Den andra vägen är mindre upptrampad, men har börjat avteckna sig mer och mer i debatten på sistone. Den skulle innebära att patent-, upphovs- och andra immaterialrätter inskränks, teknik och försäljningsmetoder regleras i allt mindre utsträckning och i stället bestäms av marknadsprocesser, skadeståndsprocesser och skiljedomslösningar används i högre utsträckning som ersättning för lagstiftning för att forma rätten på området, och den kreativa förstörelsen och omställningspotentialen prioriteras framför skyddet av existerande produktionsmetoder och marknadsstrukturer. Denna väg är

bättre anpassad till teknikutvecklingens möjligheter och ökade takt, men avsevärt mer svårtänkbar som politisk process.

Hur det än slutgiltigt går i rättsprocessen för personerna bakom The Pirate Bay, däribland min klasskamrat från lågstadiet, är sista ordet på intet sätt sagt om hur tekniken, juridiken och politiken kring fil-delning, immaterialrätt och internet kommer att utvecklas. Internets och den digitala teknikens snabba utveckling, och de utmaningar det innebär för synen på äganderätt och existerande rättsliga system, är sannolikt en av det tidiga 2000-talets viktigaste politiska frågor. Den innebär svåra avvägningar, men det är viktigt att liberaler inte duckar för dessa. ●

Patrick Krassén är 25 år gammal och vice ordförande för Liberala studenter. Han är fil kand i statsvetenskap och juridikstuderande vid Stockholms universitet samt redaktör för tidskriften Liberal Debatt.

¹⁹ För en vidare diskussion om detta, se Söderberg, a.a., s. 184 ff.

Är feminismen död?

AV EMMA SVENSK

Något har hänt inom den svenska feminismen. Plötsligt argumenterar människor för porr och emot sexköpslagen utifrån en påstått feministisk ståndpunkt. De försvarar feminismens svurna fiender med en feministisk analys i grunden, något som fått en del väletablerade feminister att gnissla tänder och muttra om rättning i leden. Men vad är det egentligen som har hänt? Står vi inför feminismens slutgiltiga kollaps? Hör jag någonstans Pär Ström¹ jubla? Jag ämnar i denna text undersöka och uttrycka mina åsikter kring det jag valt att kalla den nya feminismen (se nedan). Kan den nya våg vi just nu iakttar över huvud taget kallas för feminism eller är den bara en tandlös variant av feminismen, skapad av patriarkatet för att oskadliggöra den feministiska kampen? Eller kan den rent av innebära en nytändning för feminismen och en uppluckring av den klara vänsterstämpel rörelsen haft alltsedan den lyckats tränga sig igenom den etablerade politikens barriärer?

Några utgångspunkter

Till att börja med vill jag klargöra att den här texten inte kommer att handla om huruvida feminismen brutit samman eftersom alla strider redan är vunna och vi redan bor i ett jämställdhets Mekka. Jag håller inte med om den analysen. Den här texten är inte en »därför är jag feminist«-text. Jag tänker inte försöka omvända någon. Jag har engagerat mig i feminismen såpass länge att jag numera vet att

¹ Författare till den antifeministiska boken *Mansförtryck och kvinnövälde*, utgiven 2007 av förlaget Stiftelsen den nya välfärden

oavsett om jag rabblar siffror, fakta och studier till döddagar så kommer jag aldrig kunna omvända en övertygad antifeminist, det är ungefär lika givande som att försöka övertyga en socialist om att marknadsekonomin är det enda rätta. Det handlar helt enkelt om att olika människor har olika sätt att betrakta verkligheten. Jag har valt att kalla mig feminist och anser mig ha tillräckligt på fötterna för att kunna påstå att nej, vi är inte jämställda i Sverige idag. Det står andra fritt att tycka annorlunda, men är du en av dem kanske du bör bespara dig själv indignationen och läsa en annan text.

I en andra parentes vill jag klargöra att jag i denna text generaliserande nog kommer att prata om nya och gamla feminister. Det innebär inte att jag tror att de åsikter som jag häri kommer tillskriva de nya feministerna inte fanns förut, och inte heller att jag tror att alla som blir feminister idag tillhör den nya skolan. Jag använder uttrycken för att de förenklar både skrivandet och läsandet.

Med detta avhandlat tänkte jag övergå till det denna text faktiskt ska handla om, nämligen vad som händer med feminismen. Är det rent av så att vi just nu iakttar feminismens sista dödsryckningar?

Det går att argumentera för detta, med utgångspunkt i det inledande stycket. Det verkar numera som att ståndpunkter som feminismen tidigare rynkat på näsan åt och vägrat släppa in i rörelsen numera bultar på dörren iklädd en feministisk analys. Rör det sig om, för att använda en sliten liknelse, en ulv i fårkläder?

Porrens intåg i feministiska led

Porr, till exempel. Petra Östergren analyserar i sin bok² denna utifrån en feministisk ansats och drar slutsatsen att porr och feminism inte behöver, eller ens bör, vara varandras svurna fiender. Östergren hävdar istället att porren kan verka gynnande för kampen för den kvinnliga sexuella frigörelsen genom att visa att det är okej att njuta av sex på alla tänkbara sex, utan skammens kväljande eftersmak. Dessutom har hon mage att påstå att feminismens porrmotstånd vilar på en ganska unken sexualmoral där viss sexualitet döms ut som ful och dålig med motiveringen att ingen kvinna frivilligt skulle utsätta sig för det. Samtidigt påstår många ur den klassiska »mainstreamfeminismen» att porren ligger bakom den skeva synen på kvinnans sexualitet, där hon reduceras till antingen den sexuellt frigjorda kvinnan, som förekommer i mäns sexuella fantasier men aldrig i deras framtids-scenarion med villa och Volvo, eller den sexuellt hämmade men fina flickan som man gifter sig och skaffar barn med i det klassiska hora-/madonnakomplexet. Hur går dessa två synsätt ihop?

Eller se till femmenismen, den underavdelning inom queerteorin där klassiskt kvinnliga attribut som högklackat, kort kjol och stayups ses som något frigörande och subversivt. Samma kvinnliga attribut som av tidigare generationers feminister har sexualiserat, objektifierat och begränsat kvinnan. Vem har rätt?

Det finns fler exempel på fenomen som tidigare dömts ut av en relativt enhällig feministisk åsikt men som helt plötsligt har adopterats av en klick människor som också hävdar att de är feminister. Är detta ett sätt att förgöra feminismen inifrån? Har feminismen som begrepp blivit såpass töjbart att det numera kan appliceras på allt och ingenting och har den därmed spelat ut sin roll? Har feminismens slutgiltiga dödsstöt kommit från människor som säger sig stödja den?

Det går givetvis att se det så, och i vissa feministers ögon borde denna nya våg av feminister över huvud taget inte kallas feminister. Varje idétradition eller ideologi måste med nödvändighet sätta upp vissa gränser för att kunna vakta sitt territorium så att det inte tas över av utomstående under förevändningen »vi tycker som ni, bara annorlunda». På samma sätt som någon som aktivt motverkar tanken på globalisering, frihandel och kapitalism får grava trovärdighetsproblem om denne hävdar sig vara liberal, är det svårt att se en feminism utan maktanalys och någon slags idé om en hegemonisk manlighet. Av vissa kan denna nya så kallat feministiska vurm för exempelvis pornografi säkert ses som att feminismen har blivit kidnappad av sina forna fiender och därmed förlorat sin legitimitet som begrepp. Alternativt kan hävdas att dessa nya feminister egentligen inte är några feminister alls, och därför bör nekas tillträde till rörelsen. Dessa slutsatser är dock förhastade.

Ett elastiskt analysverktyg

Det är i sammanhanget viktigt att komma ihåg att feminismen till sin natur är mer töjbar eftersom den inte är en ideologi, utan ett analysverktyg. Som sådant kan det spänna över i princip hela höger-vänsterskalan. Därmed blir det svårare att neka någon tillträde till feminismen än det är att neka någon tillträde till exempelvis Moderaterna. Feminister åt vänster kommer alltid att misstänkliggöra feminister från höger och vice versa. Att feminister sinsemellan kallar varandra för icke- eller till och med antifeminister är sålunda inget nytt. Jag som liberal kan kalla mig feminist likväl som en socialist kan det, och vi har därigenom en gemensam beröringspunkt. Men min syn på maktstrukturer kan skilja sig från socialistens, liksom vår syn på hur ojämsställdhet kan motverkas. Där socialistfeministen ser ett behov

² Porr, horor och feminister (2006)

av statliga regleringar och lagar ser jag kanske ett större behov av utbildning som kan medvetandegöra människor om vilka strukturer som finns och hur de påverkar oss i vårt bemötande av andra. Allt detta är välkänt inom feminismen och leder stundom till viss pajkastning där endera sidan slår sig för bröstet och hävdar att de minsann är de sanna feministerna och kommer med de eviga sanningarna. Men givet feminismens speciella natur måste den tillåtas en större elasticitet än vad exempelvis liberalismen eller socialismen kan. Finns det då inga förhållningsregler för vem som kan kalla sig feminist och vem som inte kan det? Självklart finns det det. Det är svårt att se att någon som förnekar könsrollernas existens och hävdar att total jämställdhet råder mellan män och kvinnor skulle bli accepterad i något feministläger. Men det går inte att lika dogmatiskt förskjuta folk från feminismen som till exempel ur liberalismen. Varje fall måste bedömas för sig och givet den kontext det befinner sig i. En viss feminist kanske inte är välkommen på det liberala kalaset men behöver inte ens stå i kö till den socialistiska klubben. Redan här försvåras ansatsen att döma ut den nya feminismen såsom stridande mot den »sanna« läran.

Istället för att se feminismens töjbarhet som något som måste korrigeras går det att istället se det som en av dess stora styrkor. Det innebär att det inte bara är en liten högljudd klick på vänsterkanten som kan kalla sig feminist, vilken nidd bilden ofta brukar vara, utan att i princip vem som helst, från höger till vänster, kan anamma feminismen och göra den till sin. Visst går det att hävda att feminismen är såpass utspädd och att det inom den råder såpass lite konsensus att det blir omöjligt att tala om en sammansatt rörelse. Men trots den särskilda ställning feminismen får i egenskap av analysverktyg så är brist på konsensus inget som är utmärkande enbart för den feministiska rörelsen. Inom liberalismen rymms både de som hävdar att skatt är stöld och de som anser att skatt är en nödvändighet för att via en offentlig välfärd försäkra sig om att alla får samma möjligheter i livet oaktat oviktiga faktorer såsom kön eller enticitet. Trots detta är det ingen som dödförklarar liberalismen eller anser att den har spelat ut sin roll som begrepp och ideologi (även om viss pajkastning av typen »vi är de sanna liberalerna« återfinns även här).

I dagens Sverige är feminismen ett etablerat begrepp. De allra flesta har ett hum om vad det handlar om och många av våra makthavare kallar sig för feminist. Vi kan läsa genusvetenskap på universitetet och feministkrönikor i våra dags- och kvällstidningar. Feminismen tycks vara här för att stanna. Visserligen har den sina upp- och ned-

gångar, men alla som följt folkpartiets valresultat de senaste tre valen kan nog hålla med om att detsamma gäller för (den folkpartistiska) liberalismen. Men om feminismen är så stabil, varför blir den då så kritiserad av dessa så kallade nya feministerna? Jag vill hävda att det beror på att den är just etablerad. Feminismen i sin »klassiska« tappning, det som ibland lätt föraktfullt kallas för statsfeminismen, är numera så djupt rotad i det politiska medvetandet att den är möjlig att ifrågasätta på bred front även inifrån. Feminismen har alltid blivit utsatt för mycket spott och spe utifrån, och det tror jag har gjort att man kan ha känt ett behov av att visa upp en någorlunda enhetlig front utåt. Jag tror också att feminismen just i och med att den blivit så etablerad och vunnit så många segrar har kunnat flytta fram grupperingarna och ta sig an nya utmaningar. Några av dessa nya utmaningar har blivit områden som tidigare feministerna dömt ut som patriarkalt skräp värdigt utrotning. Här hittar nästa generation sina stridsfrågor och möjliggör sålunda ett försvar av till exempel prostitution utifrån en feministisk analys. Och i och med att den debatten uppstår går det att påstå att feminismen inte alls är död, den är i högsta grad levande och mer vital än någonsin.

Så, om de nya feministerna inte har orsakat feminismens kollaps, vilken betydelse har de då? Och var befinner sig feminismen idag?

Den nya feminismen – ett sundhetstecken

Klart är att inte alla ser den nya feminismen på det sätt som framförs i denna text. Den har blivit bespottad och hånad och belagd med citationstecken för att skilja ut den från den riktiga feminismen. Inte sällan anklagas den för att gå fiendens ärenden. I DN Kultur publicerades under våren 2009³ en krönika där den nya feminismen porträtterades som en poänglös dubbelgångare och påtalade behovet av att skilja ut det som är feminism från det som inte är det. Samma vår i tidningen Arena⁴ diskuterades varför feminismen hade försvunnit, eller åtminstone kommit av sig. Det är ett klassiskt grepp som ofta tas av feministerna på vänsterkanten, där de hävdar att den liberala feminismen egentligen inte är feminism alls, utan bara går Big Daddy's⁵ ärenden. Det är svårt att förstå varför ryggradsreaktionen från detta håll är att döma ut och förskjuta. Förvisso har jag full förståelse för att vänsterfeminister inte gillar den sexliberala och mer högerbetonade feminism som nu alltmer börjat framträda, men vem gynnar det att stämpla den som icke- eller rent av antifeministisk? Det torde vara lika känt för dessa människor som det är för mig att feminismen är en rörelse med flertalet olika inriktningar och att en ny nu har utvecklats

³ Malena Rydell, *Dags att börja om!*, Dagens Nyheter, 2009-04-20

⁴ Arena, 2009-1

⁵ Valerie Solanas, *Smeknamn på patriarkatet i SCUM Manifest*, utgiven 2003 av Modernista

borde vara lika överraskande som att kapitalismen genomgår kriser. Snarare borde den nya feminismen ses som ett friskhetstecken, på att feminismen fortfarande lever och skapar nya sätt att se på saker. Den påföljande debatten kanske inte kommer skänka feminister av det äldre gardet några uppenbarelser, men den borde åtminstone kunna ses som en möjlighet att testa och eventuellt bevisa förträffligheten i de egna argumenten och den egna feminismen mot någon som känner feminismen sedan innan och som inte kommer utgå från sina fördomar om vad feminismen innebär. Men detta har inte skett. Istället är det taggarna utåt och »rör inte min feminism« som gäller. Varför? En gissning är att det handlar om rädsla för att förlora kontrollen. Den vänsterbetonade feminismen har länge varit den som satt tonen för debatten. Det har i mångt och mycket varit deras mall för feminismen som gällt. Att denna makt nu långsamt börjat förskjutas innebär att de kanske inte längre kommer att kunna pressa in även de mer liberala feministerna i den norm de satt upp för vad som är feminism och inte. Självklart protesterar de inför möjligheten att någon annan ska ta sig rätten att definiera ett begrepp som de, och många med dem, sett som sitt. Och i deras rädsla kan den liberala feminismen hitta sin styrka. När feministbegreppet så sakteliga börjar undslippa socialismens fingrar har den liberala feminismen möjlighet att uppnå samma status som vänsterfeminismen. Detta tror jag gynnar både den liberala feminismen och feminismen i stort då det innebär att människor som i grunden sympatiserar med de feministiska idéerna, men som sett dem som för evigt förknippade med »män är djur« och Gudrun Schyman (inget ont om henne, men i dessa sammanhang tycks hon för de flesta stå för något i det närmaste monstros av någon anledning) kan sänka sin garden och ta in de feministiska tankarna. Och detta torde i slutändan gynna hela feministrörelsen. Bring it on! ●

Emma Svensk är 24 år gammal och har nyligen avslutat termin fyra på psykologprogrammet vid Uppsala Universitet. Inom Liberala ungdomsförbundet sitter hon i förbundsstyrelsen, och har tidigare varit ordförande för Feministiska nämnden.

Den svenska modellens dödgrävare

AV JOAKIM LARSSON

Sveriges arbetsmarknad har under 70 års tid i princip varit orörd från lagstiftning och politisk klåfingrighet. Den svenska modellen har, med alla sina brister, tjänat Sverige väl. Men kan den överleva ett tidevarv av globalisering och fri rörlighet? Kan den tåla trycket från lägre fackanslutningsgrad, privata löneförsäkringar och en socialdemokrati som inte längre vinner varje val?

Ett parti som alla andra

Det är december 2007. Nazisternas årliga marsch i Salem har avslutats, Luciafirandet har klingat av, och Nobelpriset har delats ut. Men i LO-borgen på Norra Bantorget i Stockholm tänker man på annat. EG-domstolen har just dömt till förmån för Laval un Partneri Baltic Bygg AB – på tvärs med förhandsutlåtandet från januari samma år. LO beslutar sig för att ta strid – inte juridiskt, men politiskt, mot alla förändringar som detta kan tänkas medföra. Förändringar av den svenska lagstiftningen, av den svenska modellen, är uteslutna. Decembermörkret balanseras av julbelysningen på Vasagatan. Det är svårt att säga, där och då, om det här bara är ett gupp på vägen för den svenska modellen – kanske det svenskaste av allt – eller om det är början till slutet.

PJ Anders Linder, politisk chefredaktör på Svenska Dagbladet, är den som bäst beskriver socialdemokratins tillstånd i skrivande stund, i juni 2009. En kolumn från 7 april i år inleds såhär:

» Då och då ser man en socialdemokratisk ros som symbol i en dödsannons. Däremot har jag ännu inte sett någon ta farväl av liv och familj under en FP-blåklint, ett moderat-M eller ett vänsterpartistiskt V. «¹

¹ http://www.svd.se/opinion/ledarsidan/artikel_2706047.svd

Tanken är att den svenska socialdemokratin varit unik, närmast en statskyrka för politiken. Den hårda kärnan har varit den facklig-politiska samverkan. Fundamentet i den svenska modellen: tillsammans byggde LO och socialdemokraterna detta land. Genom ett konstant socialdemokratiskt maktinnehav tillgodosågs arbetarklassens intressen, och LO kunde agera kraftfullt – men ansvarsfullt – på arbetsmarknaden. Socialdemokraterna såg till att sakta men säkert bygga folkhemmet, med en stark välfärd och ett stort socialförsäkrings-system. LO bidrog till valkampanjerna, och länge blev alla LO-medlemmar tvångsanslutna till socialdemokraterna. Det var en maktallians som gjorde Sverige unikt – och rikt. Åtminstone tills Olof Palme, med 68-vindar i ryggen, drev på en radikaliserad av socialdemokratin, samtidigt som LO, påverkade av samma blåst, blev mer ideologiskt drivet. Plötsligt frångicks det som varit den svenska modellen, och från LO-borgen beställda utredningar förvandlades snabbt till av socialdemokraterna stiftade lagar.

Det var en maktallians som kunde bibehållas genom åren just därför att socialdemokraterna vann varje gång. Utan ett konstant maktinnehav skulle aldrig ett fackförbund knyta sig så hårt till ett politiskt parti. Det skulle ju innebära ett extremt dåligt förhandlingsläge den dagen det blev en annan regering än en rödfärgad. Under de olika borgerliga regeringskonstellationer som förflyt 1976-82 fanns två starka skäl att inte frångå denna samverkan. Dels var LO fortfarande starkt influerat av vänstervindarna, och närmanden till en borgerlig regering skulle inte ha mottagits väl av rörelsen. Dels var de borgerliga regeringarna inte särskilt stabila: det fanns goda skäl att tro att ordningen snart skulle vara återställd.

Med Ingvar Carlsson vid rodet återgick socialdemokratin snart till en mer pragmatisk hållning. Detta skulle fortsätta med Göran Persson. Men resan hade börjat mot att bli det som PJ Anders Linder kallar för »ett parti som alla andra«. När Alliansen under Fredrik Reinfeldts ledning vann valet 2006 förändrades därför inte bara regeringsfärgen. Det var ett av mycket få tillfällen, om man ens kan säga att något sådant tidigare funnits, där borgerligheten vunnit trots en god ekonomisk utveckling, trots sunda statsfinanser och utan kriser i antågande. Socialdemokratin var inte längre speciell. En av de största förändringarna skulle bli att man inte längre kunde gå till val som ensamt regeringsalternativ. Ett av Mona Sahlins första stora utspel som partiledare blev därför att proklamera ett samarbete med enbart miljöpartiet. Varför detta togs emot med ramaskrin från partidistrikten är inte lätt att veta. Kanske finns tillräckligt många

ideologiskt drivna socialdemokrater kvar där ute för att kräva vänsterpartiets inflytande: kamrat 4% finns i gott minne. Kanske var det bara ett sätt att hugga en impopulär partiordförande i ryggen. Eller kanske är det bara en fråga om att det tar lång tid att förstå vad det är som hänt. Det tar tid att ställa om sig till idén att socialdemokratin inte längre är speciell.

Den som gapar efter mycket

Den borgerliga valsegern var mer än ett symptom på en förändring som pågått under många år. Den var resultatet av den – och det var en förändring som skulle fortsätta. Under åren som föregick Alliansens valseger präglades LO av flera allmänna trender, där lägre fackanslutningsgrad var den viktigaste. Det är viktigt att förstå exakt hur viktigt just den delen är för den svenska modellen: utan hög fackanslutningsgrad urholkas systemet med kollektivavtal. Att facket har medlemmar i princip överallt är en grundförutsättning för blockader mot de företag som vägrar teckna avtal. Utan det försvinner legitimiteten, och fackets inflytande minskar. Folk vänder sig emot det som de uppfattar som orättvisa och oproportionerliga attacker mot företag som inte ens har fackanslutna medlemmar. Det var det som hände i Vaxholm, och det var det som hände i fallet Wild n' fresh något år senare.

Både Vaxholmskonflikten och Wild n' fresh-fallet har dryftats i spaltmeter. Det finns ingen anledning att älta dem ännu en gång – åtminstone inte själva konflikten. Det intressanta med Vaxholmskonflikten slutar nämligen inte med EG-domstolens dom i december 2007. I allt väsentligt är det där det börjar. För i början av 2009 kommer nästa brandfackla in i debatten om den svenska arbetsmarknaden: Laval-utredningen är färdig. Dess uppdrag var att se över vilka justeringar av svensk lagstiftning som behövdes med tanke på att facket förlorade i EG-domstolen.

Det utredningen sa var varken oväntat eller kontroversiellt: en justering av Lex Britannia, den svenska lagen som sa att svenska avtal alltid gäller, behövde göras för att passa ihop med EU:s utstationeringsdirektiv, som sa att hemlandets avtal kan få gälla om det motsvarar miniminivåerna i värdlandets avtal. Allt annat blir kvar: företag som betalar under miniminivåer i svenska avtal får sättas i blockad.

Fackets reaktion på detta var desto mer oväntad. I ett starkt kritiskt pressmeddelande attackerade de utredningen och sa att den gick

längre än EU kräver. De meddelade att de tänker fortsätta kämpa för att »svenska kollektivavtal ska gälla« – med vilket de menar snittlöner istället för minimilöner – tills de får rätt. Vad detta betyder får framtiden utvisa: det kan innebära att LO arbetar politiskt för att få lagen ändrad, och därefter får EG-domstolen tolka om situationen. Men det kan också innebära att LO driver fram en ny Vaxholmskonflikt, i ett försök att få ett nytt prejudikat.

I en artikel från maj 2009 skriver arbetsmarknadsminister Sven Otto Littorin tillsammans med den moderata Europaparlamentarikern Gunnar Hökmark:

» För att den svenska modellen ska kunna bevaras är det avgörande att arbetsmarknadspolitiken utformas i varje medlemsstat. EU ska inte bestämma löner eller ange i detalj hur enskilda arbetsplatser ska planera arbetstider. Det är därför beklagligt att (S) i många fall driver en politik som frångår den svenska modellen. Man kräver till exempel att utstationeringsdirektivet ska omförhandlas, trots att riskerna med en omförhandling är mycket stora. [...] Att låta EU detaljreglera svensk arbetsmarknad är [...] ett hot mot den svenska modellen [...] «²

Här finns kärnan i den risk LO tar: den som gapar efter mycket, mister ofta hela stycket. En omförhandling av utstationeringsdirektivet, eller en ny prejudicerande dom från EG-domstolen, skulle mycket väl kunna innebära att EU eller EG-domstolen plötsligt underkänner betydligt viktigare fundament i den svenska modellen. Och vem kan förutspå hur byråkrater eller jurister i Bryssel respektive Luxemburg ser på vår arbetsmarknad?

I poker är en av de mest grundläggande läxorna den om pottodds: hur mycket måste jag betala för att få vara med, i förhållande till hur mycket jag har chans att vinna? Det är ett säkert kort att LO riskerar mycket för en obetydlig vinst.

För att förstå varför de ändå gör detta måste vi förstå LO:s perspektiv. Varje byggsten i den svenska modellen är för dem närmast helig. Förhandlingarna om ett nytt huvudavtal föll under våren 2009 samman därför att facken inte visade upp någon som helst förändringsvilja vad gällde turordningsreglerna. Så viktiga är dessa principer att de nog inte kunde bli av med dem ens om hela LO-styrelsen

² http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_2883499.svd

vilde skrota dem. På fabriksgolvet, i fikarummen, är de mytomspunna. Kärnan i tryggheten. Kärnan i den svenska modellen – det svenskaste av allt.

En ny tid

I september 2008 kollapsar den anrika banken Lehman Brothers i USA. Konkursen genererar chockvågor genom hela det finansiella systemet, och det som benämns som den värsta krisen sedan den stora depressionen når snart Sverige.

Här kliver den svenska modellen in och visar sin storhet. Inte i form av Mona Sahlin, som kräver stimulans på stimulans, och som kräver att regeringen ska ta över det konkursmässiga SAAB. Nej, storheten i modellen visar sig genom att ett av de mest envisa och tuffa fackförbunden, IF Metall, går med på en temporär lönesänkning i utbyte mot kortare arbetstid. Det är en ganska modest överenskommelse som inte får särskilt stort genomslag i media. Men det är stort i sin litenhet. Enormt, rent av, i sin illustration av hur det hela var tänkt att fungera.

Snart följer Unionen efter, och går med på liknande villkor. Inte heller det uppmärksammas särskilt. Men att detta händer visar att facken faktiskt är så ansvarstagande som vi alltid sagt att de måste vara.

I skuggan av detta bedrivs valrörelse till Europaparlamentet. Socialdemokraterna går till val med EU-kritiska Marita Ulvskog i spetsen. På affischerna proklamerar man att orättvisor inte är lösningen. Man återupprepar det man sa i valrörelsen 2004, om att utstationeringsdirektivet måste förhandlas om. Ulvskog jämför polska byggnadsarbetare med traffickingoffer. Det känns plötsligt långt till det samförståndets Sverige som IF Metall och Unionen väckt till liv tidigare under året.

Under tiden ligger Wanja Lundby Wedin lågt efter vårens AMF-skandal. Hon var dagar, kanske timmar ifrån att tappa posten som LO-ordförande. Mona Sahlin har kritiserat Lundby Wedin i för rörelsen kraftiga ordalag. En kritiserad fackföreningsledare blir snabbt en belastning för det politiska partiet. Och tvärtom: om det politiska partiet inte vinner sina val – varför ska facket binda sig vid dem?

Det är lätt att som liberal vara kritisk mot den svenska modellen. Den har korporativistiska inslag som ger privata parter

lagstiftningsmakt, eller nära därpå. Den för med sig facklig-politisk samverkan som reser frågor om det politiska systemets oberoende – för att inte tala om den fackliga trovärdigheten. Den håller löneläget uppe när marknaden vill annat, vilket är den enskilt största förklaringen till Sveriges kraftigt underutvecklade tjänstesektor. Men med alla sina brister måste man konstatera att den har fungerat. Sverige har historiskt sett haft färre strejkdagar än jämförbara länder. Den har gett långsiktigt stabila och förutsägbara villkor för alla parter. Med undantag för den juridiskt märkliga Arbetsdomstolen har modellen varit rättssäker i internationell jämförelse. Facken har varit ansvarstagande i att inte driva upp extrema löneökningar som leder till inflationsspiraler, och de har varit ansvarstagande i att inte strejka mer än absolut nödvändigt eller i att inte blockera företag utan skäl.

Modellen har helt enkelt tjänat Sverige väl. Men den skapades i en tid utan en europeisk union, utan globala marknader och med förutsättningar som inte längre finns: till exempel ett socialdemokratiskt parti som alltid vinner. Hög fackanslutningsgrad. Tvångsanslutningar. Starka statliga socialförsäkringar. För att nämna bara något.

När förhandlingarna om ett nytt huvudavtal mellan LO, Svenskt Näringsliv och PTK kollapsade i april 2009 var det bara ännu en spik i kistan. Om det första steget hade varit den låga fackanslutningsgraden, så blev socialdemokraternas valförlust 2006 det andra. Det tredje blev förlusten i Laval-målet. Det fjärde var huvudavtalet som inte blev av.

LO kämpar emot det oundvikliga, liksom socialdemokraterna. I Danmark har facklig-politisk samverkan mellan de danska motsvarigheterna upphört. Det danska LO förstod att den gamla tiden var över. Snart flyttar den insikten över sundet. Och det går snabbare nu när det finns en bro.

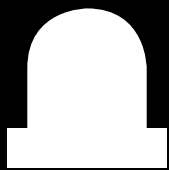
Att LO bryter upp med SAP, eller tvärtom, är det första naturliga steget mot den nya tiden, där den svenska arbetsmarknaden sakta harmoniseras med den övriga världens. Om fackanslutningsgraden fortsätter att sjunka blir snart också kollektivavtalen i sin nuvarande form för svåra att försvara. Arbetsgivarna blir för stora och för tunga för att facken ska kunna hålla emot. De lagstiftade minimilönerna finns i horisonten, och med dem kommer fler, men mindre, strejker. Till sist finns bara spillror kvar av det forna facklig-politiska konglomeratet. Man kan på ett sätt tycka att det är synd. För modellens

skull, och för samförståndet. Med lagstiftade minimilöner kan vi inte räkna med ett Metall som går med på sänkta löner. Men man kan också konstatera att LO, spadtag för spadtag, grävt fram sin viloplats.

På Norra Bantorget i Stockholm grönskar juni-gräset i skuggan av Hjalmar Branting-monumentet. Sahlins kritik av Lundby Wedin ekar ännu bland Vasastans hustak. En skandal på den ena sidan sveper snart in över den andra. Ännu ett skäl att fundera över samarbetet. Vad händer om det blir förlust igen 2010? Har LO förtroendekapital nog att hålla fast vid samarbetet, trots att det börjar bli smärtsamt uppenbart att det inte är det bästa för löntagarna? Kanske försätter hösten och vintern den svenska modellen i djup dvala, som den aldrig vaknar upp ur.

Kanske reser man en staty vid socialdemokraternas högkvarter på Sveavägen 68, eller vid LO-borgen på Norra Bantorget: här vilar Modellen, storartad trots alla sina fel. Den gav rikedom och stabilitet. *Här vilar Modellen – det svenskaste av allt.* ●

Joakim Larsson är 26 år gammal och jobbar som varumärkeskonsult på Rewir. Han har varit engagerad i Liberala ungdomsförbundet sedan 2002, och har bland annat varit distriktsordförande i Uppsala, valombudsman och förbundsstyrelseledamot.

Anti-semitism på fram-marsch

AV EMMA SÖDERBERG MAJANEN

Antisemitismen är en över tvåtusenårig historia av hat, förföljelse och skuldbeläggande av judar. Motiven till den har varit många - religiösa, ekonomiska, nationalistiska och rasistiska - men syftet alltid det samma: att utmåla judarna som farliga, avvikande och mindervärdiga. Och, mer än något annat, att utmåla judarna som skyldiga. Skyldiga till att vara Jesu mördare, förstörare av kristendomen, skapare av kristendomen, spridare av smittsamma sjukdomar, giriga ockrare, fiender till förnuft och vetenskap, kapitalister, kommunister och för att vara en lägre stående ras.

Sionism och antisionism

Skuldbeläggandet och hatet lever vidare. I och med Förintelsen fick antisemitismen sina hittills mest förödande följder. Den nationalistiska antisemitismen lever vidare, men är så allmänt föraktad att dess politiska roll numera är mycket marginell. Men antisemitismen försvagas inte bara för att dess största uttrycksform gör det, för det är den alltför livskraftig. Symptomatiskt för antisemitismen är istället att en ny uttrycksform alltid tenderar att dyka upp då den gamla inte längre är gångbar. Det är vad som händer nu, då antisionism blivit ett accepterat och mycket framgångsrikt sätt att legitimera antisemitism. Det sker i den muslimska världen där gränsen mellan Israelhat och judehat i stort sett är uttraderad, och det sker i Europa, där kritiken mot Israel ofta saknar all rimlighet, samtidigt som judar ges kollektiv skuld för staten Israels handlingar.

Antisionism är att förneka staten Israels rätt att existera. En överdriven och orättvis kritik av staten Israel är inte ett uttryck för antisionism, om den grundar sig på att det som kritiserats är möjligt att åtgärda. Om kritiken däremot bygger på att felet ligger i staten Israels själva existens, och att den enda lösningen är att denna existens upphör, är det fråga om antisionism.

Antisionism behöver inte i sig självt vara ett uttryck för antisemitism. Då Theodor Herzl grundade den moderna sionismen i slutet av 1800-talet, var sionismen en minoritetsståndpunkt bland judarna själva. De flesta, såväl liberala, socialistiska som ortodoxa judar, ville befrias från förföljelse och diskriminering genom att assimileras i de länder de bodde i, inte genom skapandet av en judisk stat. Den allmänna uppfattningen var att judendomen skulle begränsas till att vara en religionstillhörighet, inte en grund för nationstillhörighet.

Motståndet mot sionismen bland judarna förstärktes även genom farhågor om att sionismen skulle stärka antisemitismen. Både sionisterna och antisemiterna definierade judarna som ett folk, medan den judiska majoritet som förespråkade assimilation motsatte sig den tanken. De ansåg att det fanns en risk att antisemiterna skulle utnyttja sionismen i sin vilja att skapa separatism mellan judar och det övriga samhället. Dessa farhågor var dock missriktade. Det finns, vilket inte är svårt att inse, en grundläggande skillnad mellan antisemiternas och sionisternas syn på judarna som ett folk; antisemiterna anser att judarna ska ses som ett enskilt folk på grund av deras mindervärdighet, sionisterna definierar judar som ett folk bland alla andra folk, och därmed också ett folk med rätt till en egen stat.

I takt med att jedeförföljelserna i Europa och Ryssland tilltog under början av 1900-talet, blev sionismen en alltmer utbredd inställning bland judarna. Ett fritt liv i Europa tedde sig allt avlägsnare, och ett bildande av en judisk stat kom alltmer att ses som det enda sättet att komma undan förföljelse och diskriminering. Från att till en början ha varit en majoritetsståndpunkt, blev antisionismen efter 1948 en mycket marginell ståndpunkt bland judarna själva. Idag förekommer den i stort sett endast bland vissa ortodoxa judar, som anser att en äkta judisk stat inte kan upprättas före Messias ankomst.

Att påstå att antisionism i sig själv alltid är ett uttryck för antisemitism är alltså inte möjligt, eftersom det skulle leda till slutsatsen att en majoritet av alla judar före 1948 var antisemiter. Däremot går utvecklingen i den riktningen, att antisionism alltmer har kommit att bli en omskrivning för antisemitism. Om antisionismen aktiverar antijudiska stereotyper och idéer, är den ett uttryck för antisemitism.

När den arabiska antisionismen använder sig av bilden av judar som konspiratörer som vill uppnå världsherravälde, är det ett uttryck för antisemitism, eftersom den då använder sig av en stereotyp av judarna som är en mycket central del av antisemitismen.

Vidare, är antisionism ett uttryck för antisemitism om den innebär särbehandling av judar, eftersom särbehandling av judar är antisemitism. Denna särbehandling uppstår då det judiska folkets rätt till en stat värderas lägre än andra folks rätt till en stat. Är man antisionist därför att man är emot alla människors rätt till en egen stat, är det inte ett uttryck för antisemitism, eftersom det inte innebär särbehandling av judar. Är man däremot emot judarnas rätt till en egen stat, samtidigt som man inte är emot andra folks rätt till en egen stat, är det en fråga om antisemitism, eftersom det innebär särbehandling av judar. Alla antisionister är inte antisemiter, däremot bidrar de till att föra den antisemitiska bilden av judar som ett folk utvalda till olikhet och särbehandling vidare.

Israel föds

I och med staten Israels bildande gick antisionismen från att vara en kamp mot bildandet av staten Israel, till att vara ett program för upphörande av dess existens. Denna inställning fick med en gång ett mycket stort stöd i arabvärlden, främst genom PLO, och sedermera i hela världsoptionen.

Den starkaste kraften bakom den arabiska antisionismen och arabländernas angrepp på Israel 1948, var den arabiska nationalismen, även kallad panarabismen. Den hade som mål att skapa ett arabiskt välde i Mellanöstern, och ett grundande av en judisk stat i detta område stod i vägen för den ambitionen. Att det uppstod en konflikt mellan den judiska och den arabiska nationalismen är inte konstigt. De är två jämnåriga och mycket dynamiska företeelser som gör anspråk på samma landområde, och en konfrontation dem emellan får därmed ses som närmast oundviklig. Men konfrontationer kan lösas med hjälp av kompromisser. Därmed kvarstår den mycket centrala frågan varför en kompromiss, med en judisk och en arabisk stat bredvid varandra, har titt sig omöjlig för den arabiska sidan under så lång tid, och fortfarande gör det för många islamiska organisationer. Ett av de viktigaste svaren på den frågan, är antisemitism.

Antisemitismen har genom historien inte haft en lika central plats i islam som i kristendomen. Det har alltsedan grundandet av islam på 600-talet funnits en misstänksamhet mot judar i muslimska

samhällen, men till skillnad från i kristna samhällen har judarna inte upplevts som något stort hot. De har för det mesta endast setts som en underlägsen och obetydlig minoritet som inte behöver ägnas någon särskild uppmärksamhet, och därmed har förföljelserna och diskrimineringen av judar i muslimska samhällen varit mindre omfattande.

Under slutet av medeltiden började detta förändras, i och med att kristna antijudiska föreställningar överfördes till islam genom kristna konvertiter bosatta i Osmanska riket. Under 1800-talet ökade denna överföring genom de kristna araber som hade täta kontakter med Europa, och då den judiska invandringen till Palestina tog fart i slutet av 1800-talet fick antisemitismen snabbt en stor spridning i hela arabvärlden. Den idé som mer än någon annan kom att präglade denna antisemitism, var den om en judisk världsomspännande konspiration med syfte att uppnå världsherravälde. Europeisk antisemitisk litteratur översattes till arabiska, däribland Sions vises protokoll, och under trettioåret översköldes arabvärlden med nationalsocialistisk propaganda. Palestinas muslimske ledare, stormuftin av Jerusalem, fann i Adolf Hitler en bundsförvant i kampen mot det hot judarna upplevdes utgöra. För den senare låg hotet i judarnas farliga rasmässiga egenskaper, för den förre låg det i den judiska nationalismen. Och detta sionistiska hot utgjordes, utan urskiljning, av samtliga judar.

Efter 1948 blev judiska församlingar i arabvärlden således symboler för en sionistisk angripare, och hundratusentals judar fördrevs från arabländerna. Antisemitismen hade, lika mycket som den var en fiendskap mot en judisk stat, kommit att bli en fiendskap mot samtliga judar. Antisemitismen hade blivit ett politiskt vapen i kampen mot Israel, och det stöd den hade bland arabländernas regeringar var mycket stort.

Panarabismen misslyckades i sin ambition att skapa ett sekulärt arabiskt välde i Mellanöstern, och är idag en mycket försvagad politisk kraft. Den antisemitism som utgjorde en central del i dess motstånd mot Israel är däremot inte försvagad, tvärtom. Antisemitismen lever och frodas i arabvärlden, och den starkaste kraften bakom den är den radikala islamismen.

Wahhabismen föder islamismen

Islamismen - idén om islam som ett allomfattande samhällssystem - har sitt ursprung i grundandet av den saudiarabiska Wahhabismen

på 1700-talet. Tanken på islam som ett allomfattande system hade funnits under en lång tid, men det var först i och med Wahhabismen den antog en mer strukturerad form. Under 1800-talet präglades islamismen, under inflytande av västtillvända och välutbildade muslimska tänkare, av idéer om islam som en dynamisk och förändringsbar kraft, möjlig att förena med demokrati och vetenskap. Dessa fick, på grund av sin enligt många alltför västvänliga och intellektuella framtoning, inget stort folkligt stöd. I och med etablerandet av Muslimska Brödraskapet i Egypten under 1920-talet och Jama'at-i-islami i Pakistan under 40-talet, antog islamismen en mer fundamentalistisk och västfientlig inställning, med en syn på islam som en i sig själv tillräcklig kraft att bygga ett samhälle på. Den befolkningsexplosion och snabba urbanisering som ägde rum i Egypten och Pakistan under 1900-talets första hälft ledde till ökade sociala skillnader, och det missnöje som kom ökade intresset för nya, oppositionella ideologier. I och med de nya islamistiska organisationernas framtoning av att erbjuda idéer och politik för hela folket, och inte liksom sina föregångare främst vända sig till intellektuella, vann de snabbt ett mycket starkt folkligt stöd.

Alltsedan 1960-talet har islamismen upplevt ett stort uppsving i arabvärlden. Den sekulära nationalismen och den arabiska socialismen hade misslyckats, och i deras ställe hade fattigdom, analfabetism och korruption brett ut sig. Besvikelsen var stor, särskilt bland västorienterade modernister. Dessa förenades med mer traditionella muslimer i en strävan att finna en identitet med rötter i islam, och att återgå till det man såg som dess ursprungliga värden. Nederlaget i sexdagerskriget och den följande förlusten av Jerusalem bidrog till att förstärka denna strävan. Förlusten blev en symbol för islams nedgång, och svaret på frågan hur denna nedgång skulle vändas, var en återgång till det rätta och ursprungliga islam. Tron på islam som en stark och potentiellt samhällsbärande kraft stärktes ytterligare i och med den iranska revolutionen, även bland sunnimuslimer. I Saudiarabien, Libyen och Förenade Arabemiraten användes oljeinkomster till att bistå islamistiska organisationer, etablerande av moskéer och islamiska utbildningar och utgivning av islamisk litteratur, och islamistiska organisationer blev alltmer politiskt aktiva.

Inom den islamistiska rörelsen finns såväl reformister som fundamentalister och traditionalister. De har alla gemensamt att de ser islam som ett allomfattande samhällssystem, men medan reformisterna menar att detta samhällssystem bör vara öppet för tolkning och

inspiration från andra ideologier, menar traditionalisterna att endast tillämpning av redan existerande lagar är möjlig och att västligt inflytande är förkastligt. Fundamentalisterna, dit Muslimska Brödrskapet och Jama'at-i-islami hör, delar traditionalisternas vilja till total åtskillnad mellan islam och väst, men menar att den islamiska lägen bör vara öppen för omtolkningar för att kunna anpassas till nutida förhållanden. De flesta islamister – såväl reformister som fundamentalister och traditionalister – förespråkar en gradvis islamisering genom organisering av hängivna muslimer och fredlig jihad (kamp mot orättvisa och icke-islam).

En minoritet av islamisterna, vilken i stort sett uteslutande består av fundamentalister, är radikala aktivister. Enligt de radikala islamisterna är väpnat jihad mot otrogna en religiös plikt. Regeringar som inte styrs av sharialagar anses illegitima, och deras vantro måste bekämpas med heligt krig. Detta heliga krig och det genomdrivande av Guds lag det leder fram till är det varje hängiven muslims skyldighet att delta i, och den som inte deltar är inte rättrogen. De hot som dessa radikala islamister upplever som större än några andra, är vad de kallar västlig nykolonialism (främst företrädd av USA) och sionism. Den västliga nykolonialismen kan vara abstrakt och svår att definiera. Sionismen däremot, är inte svår att definiera; resultatet av den – staten Israel – är högst påtaglig, och därför är det sionismen som alltmot har kommit att upplevas som det största hotet. Och detta sionistiska hot är inte begränsat till att utgöras av den israeliska regeringen eller israeliska sionister; det utgörs av alla judar. För den fundamentalistiska islamismen är alla israeler sionister, och alla sionister är judar, och därmed är alla judar skyldiga till staten Israels handlingar. Och eftersom staten Israel är en judisk stat, och en ond och farlig stat, är alla judar onda och farliga. Upplevelsen av sionismen som ett allvarligt hot förstärks dessutom av den religiösa aspekt som den fundamentalistiska islamismen lägger in i det. Enligt den gudomliga ordningen tillhör det som en gång erövrats av islam för alltid islam, och det är varje rättroende muslims plikt att genom väpnat jihad återta det som på ett orättmätigt vis fråntagits dem. Israels existens är utan tvekan ett brott mot denna gudomliga ordning, och förlusten av Palestina i och med bildandet av Israel är en ständig påminnelse om nederlag och förödmjukelse.

Det den fundamentalistiska islamismen lever på, är att erbjuda en gemenskap som skyddar mot de hotbilder den målar upp. Endast en minoritet av alla muslimer i arabvärlden är aktiva islamister,

och långt ifrån alla islamister är radikala eller fundamentalistiska. Men många fattiga och utbildade människor i arabvärlden tilltalar av den trygghet, förvisso inbillad, som den fundamentalistiska islamismen säger sig erbjuda. De idéer som den fundamentalistiska islamismen bygger på har därmed fått stor spridning, och en av de starkaste idéerna är den om judarnas farlighet. Få företeelser har förmågan att skapa politisk uppslutning såsom upplevelse av ett hot, och bilden av judarna som ett hot har alltid varit en central del av antisemitismen. Judarna har utgjort hot mot såväl kristendomen och moraliska värderingar som renrasiighet. Dock har detta hot alltid varit tvunget att framställas på ett abstrakt sätt, då det sällan funnits något konkret att peka på som skulle kunna bekräfta att hotet är verkligt. Tecknade bilder på judar hållandes i döda barn eller i färd med att stjäla pengar finns i överflöd – några konkreta exempel på samma företeelser har däremot varit svårfunna. Den arabiska antisemitismen har inte det problemet; det räcker att peka på existensen av staten Israel för att visa att hotet är högst närvarande.

Den föreställning som mer än någon annan används för att förstärka upplevelsen av detta sionistiska hot, är den om en världsomspännande judisk sammansvärjning. Det är en föreställning som uppkom under medeltiden, då digerdöden ansågs vara ett resultat av att judarna förgiftade brunnsvatten för att på så sätt kunna utrota alla kristna och överta världsherraväldet. Under början av 1900-talet blev denna föreställning oerhört stark i Ryssland i och med publiceringen av Sions vises protokoll, som även det uppgavs vara ett bevis på en judisk konspiration mot den kristna kyrkan. Idag är den återigen stark, och den judiska sammansvärjningen är idag en sionistisk sådan. Kännetecknande för idén om en judisk världskonspiration är att judarna alltid anses vara allierade med en annan makt. För den medeltida kristna kyrkan var det antingen muslimer eller djävulen som var allianspartnern, för nazisterna var det kommunismen. För dagens antisionister är den allierade USA. Föreställningen om en allians mellan USA och Israel, två oöverbanneliga militära supermakter, är oerhört stark, och den understöds av både den europeiska vänstern och radikala islamister.

Judehat på frammarsch

Den fundamentalistiska islamismen vinner framgångar i arabvärlden idag, och i spåren av den även antisemitismen. Judehatet genomsyrar islamisk utbildning och massmedia, och islamistiska ledare är

inte sena att använda sig av den. Förutom att vara en starkt enande politisk kraft, är antisemitismen ett effektivt sätt att avleda folkligt missnöje. Istället för att tillåta att detta missnöje riktas mot de islamistiska eller islamiststödda regimernas förtryck, kanaliseras det i heten mot Israel och judar. I och med att Israel-Palestina-konflikten i många av arabländerna är den enda konflikt där fri debatt är tillåten, blir det missnöje som får utlopp genom den också desto djupare. Men även om hat förekommer i överflöd, är det inte alltid säkert att det utgör ett reellt hot mot den eller de det riktas mot. Frågan är huruvida så är fallet när det gäller Israel och dess befolkning.

För Israel har krig alltid varit en fråga om överlevnad. Så var fallet i självständighetskriget 1948-49, i sexdagarskriget 1967 och i oktoberkriget 1973, som var en hårsman från att sluta i nederlag för Israel. Alltsedan bildandet har Israel varit omringat av stater vars mål har varit dess utplåning och fördrivande av dess befolkning. PLO beskrev ända fram till 1993 sionismen som »rasistisk och fanatisk till sin natur, aggressiv och kolonialistisk till sina mål och fascistisk till sina metoder«. En sådan ideologi, och resultatet av den, var det av högsta vikt att göra slut på. I och med Osloöverenskommelsen 1993 ändrade PLO hållning, och antog tvåstatsprincipen med en fredlig lösning på Israel-Palestina-konflikten som mål. Synen på sionismen och förverkligandet av den som onda företeelser försvann däremot inte; Hamas och många andra palestinska organisationer accepterade inte någon tvåstatslösning, utan höll fast vid ett förintande av Israel som enda utväg.

Idag har hotet om en fientlig invasion avtagit. Men i dess ställe har nya hot uppkommit, och drivkraften bakom dessa hot är den fundamentalistiska islamismen. Om den islamistiska staten Iran fullföljer sina planer på att skaffa kärnvapen, är det definitivt ett reellt hot mot Israels överlevnad. Den iranske presidenten Mahmoud Ahmadinejad har vid upprepade tillfällen krävt att Israel ska utplånas, och det finns ingen anledning att inte ta ett sådant hot på allvar. I Israel tas det definitivt på allvar. Judar har utrotats förr, och det hat som religiös fanatism kan ge upphov till har en tendens att kunna bli mycket starkt.

Den fundamentalistiska islamismen är, i likhet med nazismen, fascismen och kommunismen, en totalitär ideologi som inte kan hantera konkurrerande världsbilder. Hela dess existens berättigas av uppmålande av yttre hot, och ett erbjudande av en gemenskap som skyddar mot dessa hot. Hot som västlig imperialism och sekularism

kan, som redan nämnts, vara svåra att göra konkreta och påtagliga – det hot som sionismen utgör är i och med staten Israels existens däremot lätt att göra konkret, och är därmed det hot som ofta framställs som mest överhängande. I och med att detta hot utan urskiljning anses utgöras av alla judar, har antisemitismen blivit en av islamismens starkaste gemenskapsbildande krafter. En del menar rentav att antisemitismen idag har blivit islamiserad. Det kan finnas en fara med att påstå det, eftersom man då riskerar att missa att antisemitismen växer sig stark även utanför arabvärlden och även i andra skepnader än den islamistiska. Samtidigt är det ett faktum att den fundamentalistiska islamismen har övertagit många av de antisemitiska föreställningar som under århundraden burits upp av den kristna kyrkan. Det viktiga är hursomhelst att inse att den fundamentalistiska islamismen är en växande ideologi, och att en av dess bevekelsegrunder är antisemitism.

För att bekämpa denna islamistiska antisemitism, måste den fundamentalistiska islamismen bekämpas. Att börja med att bekämpa den islamistiska antisemitismen, för att på så sätt frånta den fundamentalistiska islamismen en av dess bevekelsegrunder, tror jag inte är ett alternativ. Att motverka antisemitism måste ske genom användande av rationella och förnuftiga argument. Eftersom den fundamentalistiska islamismen drivs av allt annat än rationalitet och förnuft, är inte heller rationella och förnuftiga argument något den tar till sig. Den fundamentalistiska islamismen lever på uppmålande av yttre hot, och judarna är en av de mest användbara hotbilderna. Detta är inte en hotbild som den fundamentalistiska islamismen kommer att överge – det är en hotbild som kommer att försvinna först då den fundamentalistiska islamismen har bekämpats, eller åtminstone försvagats.

Den kraft som måste ta på sig ansvaret för att bekämpa den fundamentalistiska islamismen, och andra totalitära ideologier, är liberalismen. Det är en kamp som måste föras av liberala krafter i såväl Europa och övriga västvärlden som i arabvärlden. De människor som söker sig till den trygghet och gemenskap den fundamentalistiska islamismen säger sig erbjuda, måste erbjudas alternativ till denna. Sekulära muslimska partier, likt de kristna sekulära partierna som finns i Europa, måste ta plats i politiken och visa att deras idéer innebär större fördelar än fundamentalisternas. Unga muslimer i Europa, som ofta är förebilder för unga muslimer i sina hemländer, måste välja att vända sig till ett sekulärt och liberalt islam, istället för att vända sig inåt och förkasta allt som uppfattas som västerländska idéer. För att så ska ske, i större utsträckning än vad som sker idag,

är det av yttersta vikt att muslimer definieras och finner samhörighet utifrån annat än sin religion. Att den fundamentalistiska islamismen växer i Europa är dels ett resultat av val som dess anhängare har gjort, men det är också ett resultat av misslyckad integration, och en främlingsfientlighet som definierar muslimer endast utifrån den religionstillhörighet de har.

För att bekämpandet av den fundamentalistiska islamismen ska vara genomförbart är det av yttersta vikt att de som vill bekämpa den också sätter sig in i dess begreppsvärld. Det går inte att avfärda den fundamentalistiska islamismen genom att säga att den inte stödjer alla människors lika värde eller demokrati, för då räcker det för fundamentalisten att säga att det gör den visst. För islamismen upprätthålls kvinnans värde genom att hon ges den roll hon är skapad att ha – omhändertagande och undfallande – samtidigt som hon skyddas från den för henne farliga omvärlden, och eftersom Gud har förmåga att vara fullkomligt rättvis kommer ett samhälle styrt av Guds lag vara fullkomligt rättvist och demokratiskt. Den fundamentalistiska islamismen har alltså andra definitioner på dessa begrepp, och lyckas inte de som vill skapa alternativ till denna islamism inse det, uppstår enbart en begreppsförvirring som inte leder någonstans.

Samtidigt som den fundamentalistiska islamismen blir starkare i arabvärlden, blir den starkare även i Europa. Muslimska Brödraskapet och andra organisationer har genom sitt politiska, sociala och kulturella arbete fått stort inflytande bland unga muslimer framförallt i Frankrike, men även i resten av Europa. Efter terrordåden den elfte september fanns det en uppfattning bland många av Europas muslimer att skulden för terrordåden hade lagts på fel islam. I sökandet efter det rätta islam vände sig många till sekulära islamiska organisationer, men många, framförallt unga muslimer, vände sig till fundamentalistiska rörelser. Anslutningen till dessa rörelser ökade, och har så fortsatt att göra.

Liksom för motsvarande islamistiska organisationer i arabvärlden, är en av de starkaste drivkrafterna bakom den fundamentalistiska islamismen i Europa uppmålandet av hotbilder. Och liksom i arabvärlden, är ett av de starkaste hoten sionismen, och i förlängningen alla judar. Denna hotbild får sin kraft från Mellanösternkonflikten, och judar i Europa görs till måltavlor för staten Israels handlingar. Till följd av den andra palestinska intifadan år 2000, inleddes en anti-judisk våldsvåg i Europa. Judar attackerades, judiska gravar skändades och synagogor brändes. Enligt rapporter från det europeiska

centret för övervakning av rasism och främlingsfientlighet (EUMC) har denna ökning av våldshandlingar mot judar i Europa ännu inte avtagit, och i och med Gazakriget fick den ytterligare styrka.

Men det är inte enbart bland muslimska immigranter som en antisionism byggd på antisemitiska föreställningar finns. Den har även stöd i den europeiska vänstern.

Efter 1948 var stödet för Israel starkt inom stora delar av den europeiska vänstern. Till följd av den antiimperialism som under sextioalet blev en viktig del av vänsterrörelsen ändrades denna hållning. Palestinierna betraktades som offer för den sionistiska imperialismen, och en principiell antisionism antogs. Kraven på ett upplösande av staten Israel blev alltmer omfattande, och bland dem som inte gick så långt antog många PLO:s linje om att endast de judar som bott i Palestina före 1948 skulle få medborgarskap i Israel.

Det är lätt att konstatera att de flesta medlemmar i denna vänsterrörelse, varken på sextioalet eller idag, inte kan betraktas som regelrätta antisemiter. De skulle aldrig ställa upp på beskrivningar av judarna som mindervärdiga eller farliga – tvärtom är de ofta mycket benägna att tala om alla människors lika värde. Men bara för att man inte aktivt stödjer en viss idéströmning, är inte det en garant för att man inte indirekt understödjer den. Och genom att ge uttryck för en antisionistisk hållning stödjer den europeiska vänstern, vare sig den vill eller inte, antisemitiska föreställningar.

Dels är problemet att samtidigt som denna vänster ställer upp på betydelsen av nationell självbestämmanderätt, fråntar de judarna denna rätt. Det är särbehandling av judar, och särbehandling av judar är antisemitism. Dels, och det är av ännu större betydelse, använder den sig av samma antisionism som arabländerna, och det är en antisionism som i högsta grad bygger på antisemitiska föreställningar och idéer. Både inom den arabiska antisemitismen och i vänsterns Israelkritik är det en vanlig företeelse att ord kopplade till förintelsen används i beskrivandet av Israels handlingar; palestinska flyktingläger kallas för koncentrationsläger och israeliska soldater jämförs med nazistiska fångvaktare, för att på så sätt skapa bilden av att det grövsta brott som begåtts mot judarna nu begås av dem själva. Då delar av denna vänsterrörelse deltar i antiisraeliska demonstrationer tillsammans med Hamas och Hizbollah, framgår det väldigt tydligt att det är en rörelse som har stora problem med att ta avstånd från uppenbart antisemitiska organisationer, och då det snarare är regel än undantag att kritiken mot Israel blir oresonlig och oproportionerlig, går det inte att bortse från samband med antisemitism.

Att socialismen historiskt sett inte skulle vara befädd av antisemitism är även det en uppfattning som saknar täckning. kraven på deportation av judar på grund av deras kapitalistiska natur var högljudda inom den franska socialistiska rörelsen i slutet av 1800-talet.¹

En uråldrig bild av judarna lever kvar

Långt ifrån alla inom vänsterrörelsen som kritiserar Israel är antisionister. Stundtals är kritiken också berättigad; Israels bosättningspolitik är knappast något att berömma, och kritik mot den är nödvändig. Men även bland dem som inte är antisionister, präglas Israelkritiken av en oförsonlighet man inte ser i kritiken mot andra länder. Israel är den enda fungerande demokratin i Mellanöstern, ändå är det mot Israel kraven på totala bojkotter är som störst. En av de främsta anledningarna till att så är fallet, tror jag är att de föreställningar om judar som skapats under hundratals år av fiendskap gentemot dem, lever kvar i högre grad än vad som erkänns. Bilden av judarna som en mäktig, intellektuell och ekonomiskt framgångsrik grupp är fortfarande stark, samtidigt som bilden av palestinier är den av ett förtryckt och fattigt folk. Den mäktige angriper den svage, och vänstern står på den svages sida. Man skulle kunna invända att den starke i detta fall enbart är staten Israel, inte det judiska folket. Men om så var fallet, hade inte judar, oavsett var de bor och vilken bakgrund de har, fått klä skott för staten Israels handlingar. Den som skuldbelade samtliga kineser för den kinesiska regimen förtryck i Tibet skulle inte bli tagen på allvar, när det gäller judarna är samma resonemang inte otänkbart.

Enligt författaren Edward Said, och många med honom, har palestinerna, och i förlängningen muslimerna, idag övertagit judarnas roll som det förföljda, diskriminerade och föraktade folket. Att påstå det är att begå ett stort misstag. Därför att på samma sätt som misstron mot judar har sin egen uppsättning av idéer, begrepp och föreställningar, har misstron mot muslimer sin. Förstärkande av hatet och misstron mot en grupp människor är inte beroende av att hatet och misstron mot en annan grupp försvagas. Att misstänksamheten mot muslimer idag är en central del hos många främlingsfientliga partier i Europa, beror inte på att antisemitiska föreställningar har projicerats på muslimer - det beror på att antimuslimska föreställningar har stärkts. Att den mängd hat som finns i världen är tillräcklig för att riktas åt många olika håll samtidigt, finns det överväldigande bevis för. Och att hatet kan anta proportioner som går bortom allt

¹ Trond Berg Eriksen, Håkon Harket, Einhart Lorentz (2005), »Judehatets svarta bok«, s.339, s.463

förstånd, är inte minst judehatets historia en plågsam påminnelse om. Och det är en historia som fortsätter.

Därför är det hat som under två tusen år lett till förföljelse, förtryck och förintande av judar, i högsta grad levande. Bevekelsegrunderna för hatet har varit många. Till en början den judiska religionen, senast judarnas påstådda rasmässiga egenskaper och däremellan judarnas kapitalistiska, eller när det passade sig kommunistiska, natur. Idag är den starkaste bevekelsegrunden staten Israel. Det är en stat som kom till som en konsekvens av ständiga förföljelser, men som i sin tur har gett upphov till nya förföljelser, och nytt hat. Att det är viktigt att lära av historien är ett ofta förekommande påstående. Dessvärre är minnet av denna historia ofta oerhört kort, och minnet av judehatets historia förefaller vara kortare än något annat. Att inte se, eller inte vilja se, de samband som finns mellan antisionism och antisemitism, är att ge uttryck för en oerhörd okunskap, blindhet och historielöshet. Och okunskap, blindhet och historielöshet är företeelser som varit alltför ofta förekommande i judehatets historia. ●

Emma Söderberg Majanen är 19 år och studerar på juristprogrammet i Stockholm. I LUF sitter hon i flyktingfonden och skriver för Liberal ungdom.

Skyll inte finanskrisen på kapitalismen

AV SIMON HEDLIN LARSSON

Den brittiske marxisten Eric Hobsbawm skrev våren 2009 i The Guardian att »konsekvenserna från den nuvarande världskrisen markerar slutet på den fria marknadskapitalism som fångat världen och dess regeringar sedan Margaret Thatcher och President Reagan«.

Den åsikten är han inte ensam om. Hösten 2008 sa den franske presidenten Nicolas Sarkozy i ett tal att »laissez-faire is finished«. Hudson Teslik på amerikanska Council on Foreign Relations konstaterade att kapitalismen lider av en förtroendekris som lett till att keynesianismens position har stärkts. Tankarna om att den fria marknaden inte kan korrigera sig själv och att statlig inblandning är nödvändig känns mer aktuella idag än på mycket länge.

Hur mycket skuld kan man egentligen lägga på kapitalismen? Innebär den globala finanskrisen att den fria marknadens tid är över?

Även om jag är liberal och anhängare av marknadsekonomi (kapitalism) så är jag inte det minsta främmande inför vissa regeringsingripanden och regleringar i en sådan svår kris. Tvärtom så menar jag att i och med att inget ekonomiskt system är perfekt måste även idéerna kring den fria marknaden utvecklas och förbättras. Detta konstaterande är särskilt viktigt, eftersom det dessutom påminner oss om att lågkonjunkturer och ekonomiska kriser kommer oberoende av vilket marknadssystem eller vilken politisk ordning som dominerar.

Sovjetunionen påverkades visserligen knappt av depressionen under 1930-talet. Men jag tror att nästan alla idag är överens om att om vi ska leva under ett ekonomiskt system som främjar tillväxt och utveckling, och under ett politiskt system som värnar om människors frihet. Och i det fallet kommer ekonomiska cykler, som det ser ut idag, att vara oundvikliga.

Med facit i hand ser vi att strukturer inom finanssystemet har bidragit starkt till de ekonomiska svårigheter som blev dramatiskt tydliga hösten 2008. De som vill ge kapitalismen skulden för finanskrisen menar ofta att olika finansiella institutioner har varit alltför giriga och missbrukat sin position. Men om man studerar varför i synnerhet de amerikanska finansiella institutionerna agerat som de har gjort så ser man mycket tydligt att politiska ingripanden har varit en starkt bidragande orsak till att problemen växte till så enorma dimensioner. De värdelösa värdepapper som bankerna sålt till varandra har till stor del varit paketerade bostadslån som bankerna har utfärdat som en följd av direktiv från i synnerhet Carter- och Clinton-administratio- nerna att öppna upp bostadsmarknaden för låginkomsttagare. I bot- ten av den amerikanska bolånekrisen ligger således i hög grad statlig inblandning.

Dessutom bör man komma ihåg att bolånebubblan är långt ifrån den enda orsaken till finanskrisen. Många framstående ekonomer och analytiker pekar på i synnerhet USA:s mycket stora negativa betalningsbalans. Nobelpristagaren Paul Krugman förklarade våren 2009 i *New York Times* att vi nu vet att bostadslånen endast var en liten del av finanskrisen. Våra största utmaningar handlar istället om en global skuldkris. För att ge svaret på frågan hur denna har uppstått refererade Krugman till chefen för den amerikanska central- banken, Ben Bernanke, som i ett tal år 2005 sa att orsaken inte låg i USA, utan i Asien. Efter den asiatiska finanskrisen i slutet av 1990-talet började många länder skydda sig mot framtida kriser genom att samla på sig utländska tillgångar, menade Bernanke, vilket i praktiken innebar att dessa länder exporterade eget kapital till resten av världen.

Martin Wolf, chief economics commentator på *Financial Times*, drar samma slutsats i sin bok »Fixing Global Finance« där han slår fast att det är absurt att världsekonominns stabilitet var beroende av att världens rikaste konsumenter lånar ännu mer pengar.

Wolf skriver att år 2006 hade Kina en positiv betalningsbalans på 239 miljarder dollar, Japan på 170 miljarder dollar och övriga

Asien på 102 miljarder dollar. Samtidigt landade USA på en negativ betalningsbalans för 857 miljarder dollar.

För att förstå hur stort detta underskott är kan man jämföra med den svenska stadsbudgeten som för år 2009 är 778 miljarder kronor, eller att USA 2007 hade ett dubbelt så stort underskott som alla andra länder med negativ betalningsbalans tillsammans.

The Economist har beskrivit hur andra länders stora överskott och USA:s gigantiska underskott kan kopplas till den senaste finanskri- sens start och krisens djup. Framförallt Brasiliens, Rysslands och Sydkoreas ackumulering av utländskt kapital må ha verkat vettiga från det enskilda landets perspektiv, men detta har samtidigt skadat den globala ekonomin.

Ekonomin som helhet är inte ett nollsummespel, men betal- ningsbalansen är det, vilket innebär att om alla länder försöker ha en positiv betalningsbalans så kommer det oundvikligen att dyka upp en exakt lika stor negativ betalningsbalans någon annanstans, vilket skedde i USA. Följden blev att billiga pengar regnade ner över Wall Street som i all hast lånade ut dem, vilket hjälpte till att blåste upp den amerikanska konsumtions- och bostadsbubblan.

Den verkliga orsaken till finanskrisen är således långt mer komplex än man kan tro när man hör kritiker lägga all skuld på giriga banker. Vad man kan se är istället att individuella länders ackumulering av ut- ländskt kapital i syfte att kunna fortsätta betala utländska investerare vid en lokal eller regional finanskris har lett till enorma internatio- nella kapitalströmningar som i praktiken har inneburit billiga pengar för det amerikanska folket att låna och sedermera spendera. Denna statliga inblandning och strävan efter att samla på sig utländskt kapi- tal påminner till viss del om 1600-talets merkantilism och bullionism, bara det att man idag har velat samla på tillgångar i en viss valuta, främst US dollar, istället för som då en önskan om sprängfyllda kistor med ädelmetaller.

Jag vill således hävda att den egentliga orsaken till den nuvarande finanskrisen och de allvarliga konsekvenser som följt inte har att göra med för lite statlig inblandning, utan för mycket. Med facit i hand ser vi att det var politiker som startade uppblåsningen av bolånebubblan, och att det var politiker som ville skydda det egna landet från kommande finanskriser genom att samla på sig massiva tillgångar i utländsk valuta.

Min slutsats är att det var statliga ingripanden som var den främsta orsaken till det nuvarande globala ekonomiska tumultet, och jag tror inte att det kommer att vara politikernas strävan efter att styra ekonomin som leder oss till en ny högkonjunktur. Jag menar att det var den internationella handeln som hjälpte oss upp till dagens höga levnadsstandard och höga nivå av välfärd, och det är densamma som kommer att hjälpa oss ur finanskrisen.

Protektionism är politiskt sett förståeligt, men ekonomiskt sett är det galet

Handel är en helt avgörande förutsättning för samhällets utveckling, för ekonomisk tillväxt, och för ökad levnadsstandard är. Hur handel skapar välstånd lyckades Adam Smith och David Hume visa redan på 1700-talet. David Ricardo och Robert Torrens upptäckte oberoende av varandra hur enskilda länders specialisering och internationell handel gynnade alla. Just denna teori vidareutvecklades på 1930-talet av Eli F. Heckscher och den blivande folkpartiledaren Bertil Ohlin, vilket den senare erhöll Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne för år 1977. Ohlin skrev om 1930-talsdepressionen följande:

»Ingenting tyder på att de starkt protektionistiska staterna hade mindre arbetslöshet före krisen eller att de lidit mindre av krisen än de övriga.«

Det är därför med all rätt som man kan undra varför länder nu, mitt i lågkonjunkturen, tar till protektionistiska åtgärder, när det enda som kan få världen på fötter igen är att fortsätta handla.

Med oro kunde man tidigare i år se att 17 av de 20 medlemmarna i G20, enligt Världsbanken, har infört totalt 47 handelsförhinderande åtgärder. En del av länderna har använt sig av den klassiska protektionistiska åtgärden i form av importtariffer, vilka Ryssland har höjt för andrahandsbilar och Indien för stål. Kina har infört importförbud på irländskt fläskkött, italienskt brännvin och spanska mejeriprodukter, och Argentina har infört licenskrav på bildelar, leksaker och textilier.

När protektionistiska »'Buy American' provisions« sattes in i år 2009:s amerikanska stimulanspaket, som uppgick till 787 miljarder dollar, gjorde president Barack Obama väldigt lite för att stoppa dem.

The Economist skrev i april 2009 att denna oförmåga »tyder på att han viker sig för protektionister och har en ovilja att använda politiskt kapital för att försvara frihandeln«.

Michael Gerson på Washington Posts ledarredaktion skrev att världens länders protektionistiska åtgärder under 2009 är »politiskt sett förståeliga – och ekonomiskt sett galna«. När politiker höjer tariffer och inför importförbud har det nästan inget stöd hos ekonomer, utan istället svarar de förtroendevalda på krav från en del av medborgarna.

Under depressionen på 1930-talet tappade många människor förtroendet för hela det ekonomiska systemet. I chockblandad panik sprang människor till banken, tömde sina konton och stoppade pengarna i madrassen. Under den nuvarande finanskrisen har många inte ågerat annorlunda – tänk bara på de kilometerlånga köerna hösten 2007 utanför den brittiska banken Northern Rock.

Även om de flesta idag väljer att placera sina pengar i statsobligationer och liknande snarare än att stoppa madrassen full med sedlar, så finns det exempel på människor som har velat ha fysiska pengar; Peggy Noonan skrev 2008 i *The Wall Street Journal* om en bank i Florida som fick slut på hundradollarssedlar efter att en kund hade varit där och tagit ut 90 000 dollar i kontanter.

Noonan konstaterar att det även finns andra likheter mellan den nuvarande finanskrisen och 1930-talsdepressionen. Vapenförsäljningen i USA ökade kraftigt under 2008 och FBI:s statistik i slutet av samma år visade på ökad brottslighet sedan 2007. Även antalet som besöker kyrkor verkar ha ökat under den senaste tiden.

Bland världens människor finns det en allmän oro inför framtiden. Folk undrar hur hårt den pågående lågkonjunkturen kommer att slå och många är rädda för att de ska förlora sina jobb. Därför har det förekommit olika manifestationer runt om i världen där oroliga och arga människor uppmanat politikerna att rädda och skydda jobben. I Europa har vi under 2009 sett demonstrationer för politiska åtgärder i exempelvis Frankrike och Storbritannien. I Grekland gick en demonstration för utökade jordbrukssubventioner så våldsamt till att polisen tvingades ingripa med tårgas.

Det är mycket tragiskt såväl som påtagligt hur misstron mot människor från andra länder ökar i en kris som denna då många anser att deras regeringar måste ågera för att skydda de inhemska jobben. På andra sidan Atlanten har det uppmärksamats hur en serie kloakrör

på en militärbas i Kalifornien dragits ut för att de var tillverkade i Kanada, och hur en kanadensisk försäljare inte fick passera statsgränsen i delstaten Washington för att han ansågs stjäla amerikanska jobb.

Således kan man konstatera att det verkar finnas ett förhållandevis brett stöd för protektionistiska åtgärder bland världens befolkningar som hoppas att kunna behålla sina jobb. Men kan handelshinder verkligen hålla arbetslösheten nere?

Även om det i vissa fall går att hålla nere arbetslösheten inom vissa branscher genom att finansiera protektionistiska konkurrensfördelar på skattebetalares och utländska företags bekostnad har sådana åtgärder sällan effekt på den totala sysselsättningsnivån i landet. Det beror på att om man minskar importen, det vill säga minskar nivån på hur mycket varor och tjänster som andra länder säljer till exempelvis Spanien, så kommer de också ha mindre pengar att spendera på att importera spanska produkter. Protektionism löper alltid risk att bara gynna vissa branscher, medan andra kan komma att missgynnas.

Dessutom tycker jag det är märkligt hur man kan tala om att trygga jobben när man förhindrar import – man kan ju fortfarande bli utkonkurrerad på hemmaplan. Men kanske känns det bättre som svensk att förlora jobbet på grund av att de som jobbar för konkurrenten som går bättre än ens eget företag råkar vara svenskar och inte danskar, indier eller tyskar.

Förutom att protektionism i princip aldrig är ett bra vapen mot arbetslöshet är ett annat argument mot internationella handelshinder att de minskar handeln mellan länder. Den internationella handeln är avgörande för världens produktivitet, det vill säga i praktiken vårt materiella välstånd. Man kan fråga sig varför vi ska riskera att göra världen ännu fattigare – som om det inte räckte med det som finanskrisen och lågkonjunkturen har ställt till med.

En tredje aspekt på protektionismens nackdelar är allt negativt som konsumenterna utsätts för. Handelshinder, i synnerhet subventioner, hämmar både utveckling och prispress. Inte nog med att medborgarnas skattpengar måste finansiera icke-konkurrenskraftiga företags fortsatta överlevnad; i många fall måste vi konsumenter även betala mer pengar för en produkt som är sämre än om företaget hade varit tvungen att konkurrera med pris och kvalitet på en fri marknad.

Att handla mycket är att handla rätt

Den 23 mars 2009 släppte World Trade Organization (WTO) en prognos om att världshandeln, som ökade med 6 % 2007, och 2 % 2008,

år 2009 förväntas minska med 9 %. Det skulle innebära att världshandeln minskar för första gången på 27 år. Hur stor del av 2009 års minskning som beror på finanskrisen och lågkonjunkturen och hur stor del som beror på protektionism är omöjligt att säga, men klart är att med det världsekonomiska läget i åtanke går världens största ekonomier åt helt fel håll.

Vad världsekonomin behöver är inte protektionistiska åtgärder, utan ökad handel, som naturligtvis lättast sker genom att öppna upp världsmarknaden. Att slopa amerikanska och europeiska jordbruks-subventioner är en sådan åtgärd som skulle betyda oerhört mycket för världsekonomin. Det verkar inte som om det är något som kan förväntas ske under de närmaste åren, men det måste ändå vara något att sträva efter. Och medan man arbetar för att nå dit finns det mängder av handelshinder som mer realistiskt skulle kunna minskas och tas bort inom en mer rimlig tidsram; tariffier, importförbud, embargo, licenskrav, kvoter och antidumpningsåtgärder.

Det finns på sina håll en föreställning att internationell handel främst gynnar de rikaste länderna. Man föreställer sig att världens mest utvecklade länder suger ut u-länderna så att de rika länderna blir rikare och de fattiga länderna blir fattigare. Men det är helt fel. Jag vill påstå att friare internationell handel ensamt är det viktigaste medlet i den globala fattigdomsbekämpningen.

Även om idén att en procent av Sveriges BNP ska gå till utlandsbistånd inte bara har fått stöd från vänsterblocket, utan också från partier inom den borgerliga alliansen, menar jag att man har lagt fokus på fel fråga. Prioriteringen måste ju vara kvaliteten, vad man faktiskt får ut av biståndet, och inte kvantiteten, hur stor summa pengar man ger. Varför inte – när det blir politiskt möjligt – minska de rika ländernas u-landsbistånd med 95 % och samtidigt ta bort de amerikanska och europeiska jordbrukssubventionerna, tariffierna och alla andra konkurrensförstörande handelshinder? Pengarna man sparar in i bistånd kan gå till a-kassa för bönder och andra i väst som blir utkonkurrerade och förlorar sina jobb på samma sätt som de flesta andra, det vill säga de som inte lever på statliga subventioner.

Det kan låta kontroversiellt att hävda att frihandeln är viktigare än biståndet för rika såväl som för fattiga länder, men jag vet att det finns många som håller med mig, framförallt i världens u-länder.

Jag kommer väl ihåg bilderna från ett demonstrationståg i Johannesburg 2002. Det var året då FN hade ett internationellt

toppmöte som handlade om hållbar utveckling, 10 år efter mötet i Rio, och på gatorna utanför möteslokalerna marscherade indiska och afrikanska bönder för »Freedom to Trade«. På skyltarna stod välformulerade meddelanden som »EUROPE – SCRAP THE CAP«, »PROFIT BEATS POVERTY«, och »TRADE NOT AID«.

En del kan invända mot min tes att kapitalismens frihandel gynnar även de fattiga länderna, och hänvisa till Gini-koefficienter som under vissa tidsperioder visar på ökande klyftor mellan en del rika och fattiga länder. Till dem som har den invändningen vill jag dock ställa frågan om det viktigaste är att alla världens människor har precis lika stora eller små materiella tillgångar, eller om det kanske är viktigare att jordens fattigaste individ har tillgång till vård, utbildning, mat, hem och arbete. Vad spelar det för roll om världens rikaste procent ökar sina förmögenheter mer i absoluta tal än de som inte har det lika gott ställt, så länge fattigdomen minskar och de som har det sämst får det bättre och bättre?

Vad som behövs på den världspolitiska agendan är diskussioner om hur man ska åstadkomma ökad frihandel. Här är den pågående Doharundan givetvis intressant, och en viktig prioritering är att avsluta förhandlingarna och komma fram till ett tydligt internationellt regelverk som främjar frihandel och motverkar protektionism.

Jag anser dock att det är väsentligt att man inte lägger för stor vikt vid Doharundan, för även med bättre regler som tvingar länder till sänkta tariffer och slopning av vissa handelshinder kommer WTO ensamt inte att kunna leda utvecklingen till den låga nivå av handelshinder som skulle vara mest gynnsam för världsekonomin.

Min uppfattning är att enskilda länder måste ta större ansvar för att främja en fri världshandel. Jag tycker de senaste femtio åren visar att varken WTO eller något annat internationellt organ effektivt klarar av att öka frihandeln i världen. För att lyfta oss ur den djupa lågkonjunktur som världen nu befinner sig krävs initiativtagande från enskilda länder, exempelvis Sverige, men framförallt från de största och viktigaste ekonomier, såsom USA och Kina.

Precis som Razeen Sally på European Centre for International Political Economy skriver i sin bok »Trade Policy, New Century« är det märkligt att internationell handel behandlas som utrikespolitik och överenskommelser mellan länder, när det skulle vara mycket bättre för världen som helhet om den internationella handeln istället var en del av den inrikespolitiska agendan. Istället för att försöka

avsluta tidskrävande förhandlingar för att nå en multilateral överenskommelse skulle länder oerhört mycket mer effektivt kunna slopa handelshinder på inrikesnivå. En av förebilderna i detta sammanhang är Kina, som under de 20 senaste åren har minskat medelvärdet på sina tariffer från ungefär 65 procent till runt 10 procent, utan förhandlingar och utan något handelsavtal.

Sammanfattning

Dagens globala finanskris har i många sammanhang kännetecknats av den amerikanska bolånebubblan. Kapitalismen och den fria marknaden har av många beskyllts för att orsaka den senare. Om dessa anklagelser är berättigade är dock högst diskutabelt. Bubblan kom att blåsas upp till stor del som en följd av statliga direktiv och politiska försök att styra den finansiella marknadens utveckling. Dessutom är det mycket som tyder på att bolånekrisen endast var en mindre del av den globala finanskrisen, och att kapitalströmmar mellan länder och ackumulering av utländska tillgångar, vilket återigen beror på statlig inblandning, har spelat en betydligt större roll.

Världen befinner sig nu i en lågkonjunktur, och WTO:s prognos för 2009 tyder på att handeln detta år kommer att minska. Det är därför bekymmersamt att se hur världens största ekonomier tar till protektionistiska åtgärder för att svara på de krav på att skydda jobben som delar av befolkningen ställer. Dessa åtgärder riskerar inte bara att bli utan effekt såtillvida att arbetslösheten inte minskar, utan den totala arbetslösheten kan till och med öka eftersom fler och högre handelshinder innebär att världens företag säljer mindre och således sjunker efterfrågan på arbetskraft. Dessutom är protektionism negativt för världens konsumenter eftersom de generellt sänker konkurrensen och sedermera minskar incitamenten till att företag utvecklas och pressar priser. Till råga på allt finansieras denna sänkning av världens samlade välstånd genom skattepengar.

Mitt i dessa protektionistiska vindar är det därför ytterst väsentligt att det finns krafter som stödjer och främjar en friare global marknad. Det bästa receptet för att ta oss ur den världsomfattande recessionen som vi nu befinner oss i är att handla och konsumera mer för att höja efterfrågan på varor och tjänster och således även höja efterfrågan på arbetskraft. De mest optimala villkoren för handel skapas naturligtvis genom att man avlägsnar så många handelshinder som möjligt. En öppnare internationell marknad kommer inte bara att gynna rika länder – tvärtom kommer även u-länder att vara vinnare. Mycket tyder på att frihandel är bättre än bistånd på att utrota

fattigdom, varför det kanske kan vara läge att överge enprocentsmålet för u-landsbiståndet för att inte riskera att fokus hamnar på fel fråga.

Att öka frihandeln i världen bör ha högsta prioritet på den världspolitiska agendan. Synen på hur handelshinder bäst tas bort bör dock förändras. WTO kommer inte ensamt kunna göra de radikala förändringar som krävs, inte ens om Doharundan får ett lyckligt slut. Världens länder måste ta ansvar för att göra internationell handel till mer inrikespolitik och mindre diplomati, och därmed själva ta initiativ, utan hjälp av multilaterala överenskommelser, till att ta bort och minska de befintliga handelshindren, och på så vis inspirera andra till att följa samma linje. ●

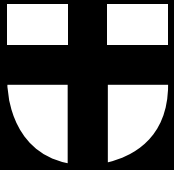
»Trade is in its nature free, finds its own channel, and best directs its own course: and all laws to give it rules and direction, and to limit and circumscribe it, may serve the particular ends of private men, but are seldom advantageous to the public.«

CHARLES DAVENANT

»Nothing is more usual, among states which have made some advances in commerce, than to look on the progress of their neighbours with a suspicious eye, to consider all trading states as their rivals, and to suppose that it is impossible for any of them to flourish, but at their expense. In opposition to this narrow and malignant opinion, I will venture to assert, that the increase of riches and commerce in any one nation, instead of hurting, commonly promotes the riches and commerce of all its neighbours.«

DAVID HUME

Simon Hedlin Larsson är 21 år gammal och läser första året på ett kandidatprogram i statsvetenskap och nationalekonomi på University of Birmingham.

Bortom nationalstaten — liberala svar

AV ADAM CWEJMAN

Vilken roll spelar nationalstaten idag och är den rollen under förändring? Om svaret på den första frågan är att den alltjämt spelar en viktig roll och svaret på den andra frågan är att nationalstaten till stor del håller på att förändras så står vi inför en intressant situation. Nationalstaten upplevs av många som viktig, kanske rentav nödvändig – en naturlig konstant som ska garantera trygghet och säkerhet. Samtidigt vet vi att globaliseringen med alla dess rörelser håller på att dra undan vissa av nationalstatens viktigaste byggstenar, nämligen nationell, språklig och kulturell enhetlighet. Den europeiska unionen ställer i Europa frågan om nationalstaten på sin spets, vilken roll – om någon – har nationalstaten att spela under 2000-talet?

Nationalstatens rötter och funktioner

Syftet med denna text är att resonera kring en värld efter nationalstaten och varför en liberal hållning egentligen är den enda som accepterat och har en tänkbar postnationell position i frågan. För att spetsa till resonemanget görs en jämförelse med den socialistiska sidans oförmåga att arbeta sig ut ur en nationalstatlig kontext och varför det idag sker en rörelse där avståndet i förhållningen till nationalstaten blir allt större mellan liberaler och socialister.

Men vad betyder då konkret en nationalstat? Sammansättningen av ordet nation och stat antyder att det är en kombination av båda. I praktiken innebär det att staten är byggd kring en nationalitet och är relativt homogen samt söker legitimitet i den nationella

samhörigheten och enheten. Vart gränsen går för denna homogenitet är dock oklart. Nationalstaten är ofta en form av medveten social eller samhällig konstruktion. Ibland ter den sig spontan i det avseendet att gemensamt språk, kultur och politiska strukturer konvergerar naturligt. Många nationalstater skapades dock medelst politisk kamp under 1800-talet, vissa som Portugal, Sverige och Japan är dock betydligt äldre och tillhör snarare den naturliga kategorin.

Ursprunget till den konstruerade nationalstaten kan härledas till 1800-talets liberaler, i synnerhet de som var involverade i revolutionens år 1848. De skapade högst medvetet en ny form av sammanhållning som kunde ersätta kungahusens gudomliga legitimitet. Syftet var ofta att ena flera samhällsgrupper mot adeln och kronan. Nationen kom att bli denna enhet som påstods kunna spänna över klassgränserna och som skapade en gemensam bild av det förflutna och en sammanhållen bild av nationens öde. I viss mån var nationalismen 1800-talet demokrati rörelse. Genom att skapa en länk mellan bonden, borgaren och revolutionären kunde man skapa grunden för parlament där folket inkluderades. Att sen de folkvalda parlamenten var djupt exkluderande församlingar som inte inbegrep hela folket verkade inte bekomma nationalisterna.

Vad vi inte får glömma är dock att 1800-talets nationsbyggande var instrumentellt till sin natur, det skapades för ett syfte och med målsättningen att användas som ett politiskt redskap. För liberalerna var detta syfte frihet från imperier och kungahus, som det habsburgska eller ryska. I länder som Rumänien jobbade man aktivt med att skapa ett gemensamt förflutet, myter om fornstora glansdagar. Långt senare kom denna nationalism att få ett fruktansvärt utlopp. Det som i början tjänade ett demokratiskt och enande syfte användes istället som en metod för exkludering, diskriminering och i slutändan; etnisk rensning samt folkmord. Detta var givetvis fjärran från de visioner som de liberala revolutionärerna 1848 företrädde och som där inte bara innehöll nationella förtecken men även demokratiska och frihetliga.

Nationalstaten idag

En rad forskare har framfört idén att nationalstatens sönderfall i högsta grad accelererat i takt med den ökade globaliseringen under 1900-talet.¹ I synnerhet kring det senaste millenniumskiftet hördes många röster som menade att transnationella företag, regionala samarbeten och en ökad kulturell uppblandning förändrar nationalstatens byggstenar.² Denna utveckling ska inte överdrivas eller

överskattas, i många länder är utvecklingen ganska långsam och alltjämt behåller många nationalstater ofta en etnisk, religiös och språklig homogenitet. Detta behöver givetvis inte betyda att det inte har skett en förändring men en analys måste baseras på realistiska uppskattningar av vad som faktiskt sker. Med varje rörelse kommer dessutom en motrörelse. Dessutom bör man inte glömma att skapandet av nya nationalstater inte är uteslutet heller, det finns många processer som pågår samtidigt och denna text bör främst ses i ljuset av de nationalstater som håller på att förändras och upplösas än de regioner (exempelvis Kurdistan) där nya nationalstater håller på att skapas.

Exemplet Belgien visar att de den hundrafemtioåriga konstruerade nationalstaten inte är ett historiskt slutmål utan snart kan upplösas till förmån för en decentraliserad och mycket lokalt förankrad federal modell. Här kommer den regionala eller lokala strukturen fram som ett viktigt alternativ. Har Övertorneåregionen mer gemensamt med centralmakten i Stockholm eller med grannkommunerna förbi den finska gränsen? Här ser man dessutom att den europeiska unionen har verket främjande för framodlandet av redan existerande regioner. Som en postnationell politisk struktur kan den europeiska unionen skapa nya demokratiska samarbetsformer eller blottlägga naturliga politiska regioner som inte nödvändigtvis har främjats i nationalstaten. I grunden har dessa naturliga regioner redan existerat länge utan att bry sig om administrativa eller politiska projekt. Nationalstatens upplösning och överförandet av politiska kompetenser innebär snarare att det som redan finns under ytan blottläggs. 1800-talets nationalstatsskapandet har inte varit lyckat på många platser då det inte lyckades utplåna de äldre kulturella och etniska grupperingar som långt tidigare hade en inre sammanhållning. Som exempel kan nämnas Baskien och Katalonien i Spanien, Bretagne och Korsika i Frankrike eller Skottland och Wales i Storbritannien. Här kan även Öresundsregionen och gränsregionen mellan Tyskland och Polen nämnas som goda exempel på när lokal och regional verksamhet vad gäller ekonomi, utbyte av varor och tjänster helt förbiser nationalstatens gränser.

Exemplen visar att nationalstaten inte nödvändigtvis är den kostant som vi längre trodde att den var. Lokalt självstyre, regionala indenticiteter, fri rörlighet för handel och människor är alla starka krafter som inte tar hänsyn till imaginära nationsgränser.

¹ Se ex *Globalisation and the Challenges of a New Century: A Reader*, O'Meara, Mehlinger, Krain (2000)

² Se ex *Globalisation Theory: Approaches and Controversies*, Anthony McGrew and David Held (2007)

Socialismens svar

Den nationella mytbildningen och den nationalstatliga formen är inte bortglömd som politiskt projekt än. Länder som Venezuela, Kina och Vitryssland har under 2000-talet kopplat samman repressiv inrikespolitik, olika grader av planerad och socialiserad ekonomi med en nationell konsolideringsfas. Allt tyder på att den »nya« socialismen är en nationell socialism och att utsikterna att skapa en postnationell socialistisk rörelse är små. Det här understryker även det faktum att det inte bara finns en rörelse i världen för en postnationell ordning utan även en motrörelse. Socialismen i olika dess former är viktiga för denna motrörelse. Just Venezuela visar att den i väst påhejade 2000-tals socialismen är impotent utan det nationalstatliga projektet som bärare.

Socialismens internationalism är i praktiken död och oavsett de europeiska socialisternas vackra aspirationer på ett socialt Europa faller de likväl tillbaka på den nationalstatliga arenan som den enda användbara implementeringen av sin politik. Den enda diskurs som förekommer för den statsbärande socialismen i världen är den nationella. EU-debatten är i Sverige ett exempel på denna bristande vidsynthet. Möjligheten att postnationella konstellationer som den Europeiska unionen skulle kunna vara framgångsrika, effektiva och rentav mer demokratiska än nationalstaten är främmande för den svenska vänstern. Möjligen är den svenska arbetarrörelsens täta band med staten under många decennier en ofrånkomlig del i detta problem. I länder som Tyskland och Frankrike finns dock en något mer positiv syn från socialdemokratiskt håll på postnationella samarbeten och organisationsformer. Situationen är inte ny, redan kalla krigets flora av socialistiska regimer existerade endast i en nationalstatlig kontext. Transnationella ekonomiska samarbeten som COMECON var i praktiken chimärer för sovjetisk dominans och inte vid något tillfälle fanns det en antydning till att den nationalstatliga retoriken och kontexten skulle separeras från den socialistiska. Mao Tse Tung framhöll vid flera tillfällen den högst nationalstatliga karaktären i den praktiska tillämpningen av marxism-leninismen och att den nya »demokratin« är högst nationell till sin karaktär, marxismen kunde inte vara användbar innan den realiserades i en nationalstatlig kontext.³

Östblockets kommunistiska regimer betonade länge den nationella karaktären i respektive statsbildning och använde sig ofta av nationella mytbildningar och enhetsprojekt för att skapa enighet och politisk legitimitet för regimen. Undantaget utgjordes av Jugoslavien

som under Tito snarare byggde en federal diktatur. Även antiglobaliseringsrörelsen uppvaknande under 2000-talet erbjöd vänstern en reell möjlighet att omdefiniera synen på globaliseringen och därmed nationalstatens förändring. Även om motståndet är postnationellt till sin natur är lösningarna baserade till den nationalstatliga nivån och förkastar globaliseringens fria rörelse av människor och kapital. Drömmen om den globala socialistiska motrörelsen krossas i den nationalstatliga realiteten.

Liberala svar

Kruxet i det postnationella liberala paradiset är hur man löser statsmaktens legitimitet utan att ha en »naturlig« sammanslutning som nationen idag utgör. En tänkbar lösning är att vi förvandlas till konstitutionella patrioter. Denna lösning är även högst tänkbar (eller rentav oundviklig?) i det multikulturella samhällets tidsålder. Länder som Nederländerna, Kanada och Australien består till stor utsträckning av invandrad befolkning och har varit fungerande samhällsbyggen utan en enhetlig nationell sammansättning, istället har samhörigheten hittats i en gemensam konstitution och andra icke-nationella identitetsformer. Vad krävs då för att vi ska förvandlas till konstitutionella patrioter? Sociologen Jürgen Habermas menar att en levande offentlig där det existerar förutsättningar för ett öppet och experimenterande samtal är helt central. Genom denna offentliga deliberation kommer vi kunna nå konsensus och det sammanhängande kittet skapas genom ett gemensamt erkännande av demokratiska värderingar, mänskliga rättigheter kontextualiserat i en konstitutionell tradition.⁴

Den amerikanska konstitutionen är ett gott exempel på en konstitution vars fokus ligger på negativa friheter och som i stor utsträckning syftar till att garantera individers frihet från yttre tvång. En kraftfull konstitution modell USA kan vara en tänkbar lösning för att samla en stor mängd etniska, kulturella och religiösa grupper. Principer kring rättigheter, skyldigheter och friheter kanske är gott nog för att knyta samman främmande människor utan nationell gemenskap? Frågan är om detta är en tillräcklig grund att bygga på i multikulturella samhällen? Kanske kan man vända på resonemanget och ifrågasätta om antagandet att en gemensam kultur eller gemensamt språk per automatik skapar större förståelse, tillit och möjligheter till kommunikation i det offentliga rummet. Det kan hjälpa givetvis men är aldrig en garanti.

Ett möjligt svar på frågan är att tillit och nationell enighet inte alltid behöver skapas med hjälp av en gemensam kultur eller etnisk

³ A nation-state by construction, *Suisheng Zhao (2004)*

⁴ The Postnational Constellation: Political Essays, *Jürgen Habermas (2001)*

bakgrund. Exempel kan sökas i länder som Polen och Kanada. Polen är till 97 % religiöst och etniskt homogent medan Kanada i hög grad är heterogent. Exemplet visar tydligt att det finns alternativ till den nationalistiska positionen som menar att nationen är den enda (och naturliga) fungerande formen för staten.

En prekärl följdfråga är dessutom vilket politiskt program ett parti behöver ha för att motverka, riva upp globaliseringen och rörligheten av människor som är en viktig anledning till nationalstatens upplösning. Frågan måste ställas om det ens är ett alternativ och då vilket tvång som krävs för en återhomogenisering av staterna, kan en åternationaliseringsprocess vara ett alternativ i demokratiska stater? Ett jakande svar på den frågan innebär implicit att medborgarrätten och likabehandling inför lagen kvickt blir ett minne blott när människor med främmande nationell härkomst ska deporteras. Klart är att redan heterogena stater som Kanada och Australien inte kommer uppleva globaliseringen som ett hotfullt problem utan snarare som en förutsättning för fortsatt utveckling. Lösningen kan ur ett liberalt perspektiv inte leda till en återhomogenisering utan en acceptans av globaliseringens konsekvenser och lämplig anpassning.

Kanske ligger svaret inte i ett kategoriskt antingen eller. Att lösningen endera ligger i att vi accepterar och kanske rentav påskynar nationalstatens upplösning – inte heller ligger kanske lösningen i ett fastklamrande vid många av nationalstatens egenskaper. Problemen som uppstår vid båda dessa extremer är svåra att förbise och det är mycket möjligt att en gyllene medelväg är den bästa lösningen. Kanske kan vi då lämna det brutala 1900-talet när nationalstaten upplevde en otrolig högkonjunktur. Det liberala förhållningssättet kan givetvis aldrig vara låst vid en modell. Identiteter och tillhörigheter uppstår naturligt och bör inte vara föremål för politiska projekt. Att tro att människor hamnar i ett identitetslöst vakuum bortom nationalstaten är absurd, likaså att samhället kommer att krackelera den dag som nationalstatens enhetliga nationella karaktär försvinner. Det är dock viktigt att som socialister inte låsa sig vid nationalstaten som den enda fungerande modellen för statsmaktens framtid. Kanske ligger den liberala styrkan i insikten att staten inte nödvändigtvis förutsätter ett gemensamt språk eller kulturell gemenskap annat än i den gemensamma respekten för vissa icke exkluderande principer. För svar behövs på frågan om hur nationalstatens förändrade utseende och innehåll ska hanteras. Globaliseringens effekter är många och kräver att gamla föreställningar om nationens och statens roll ständigt omvärderas. ●

Adam Czejman är 24 år och förbundsordförande i Liberala ungdomsförbundet. Han har tidigare varit student på Europamasterprogrammet i Göteborg och jobbat som ombudsman för LUF Väst och på förbundsexpeditionen.

Om redaktörerna

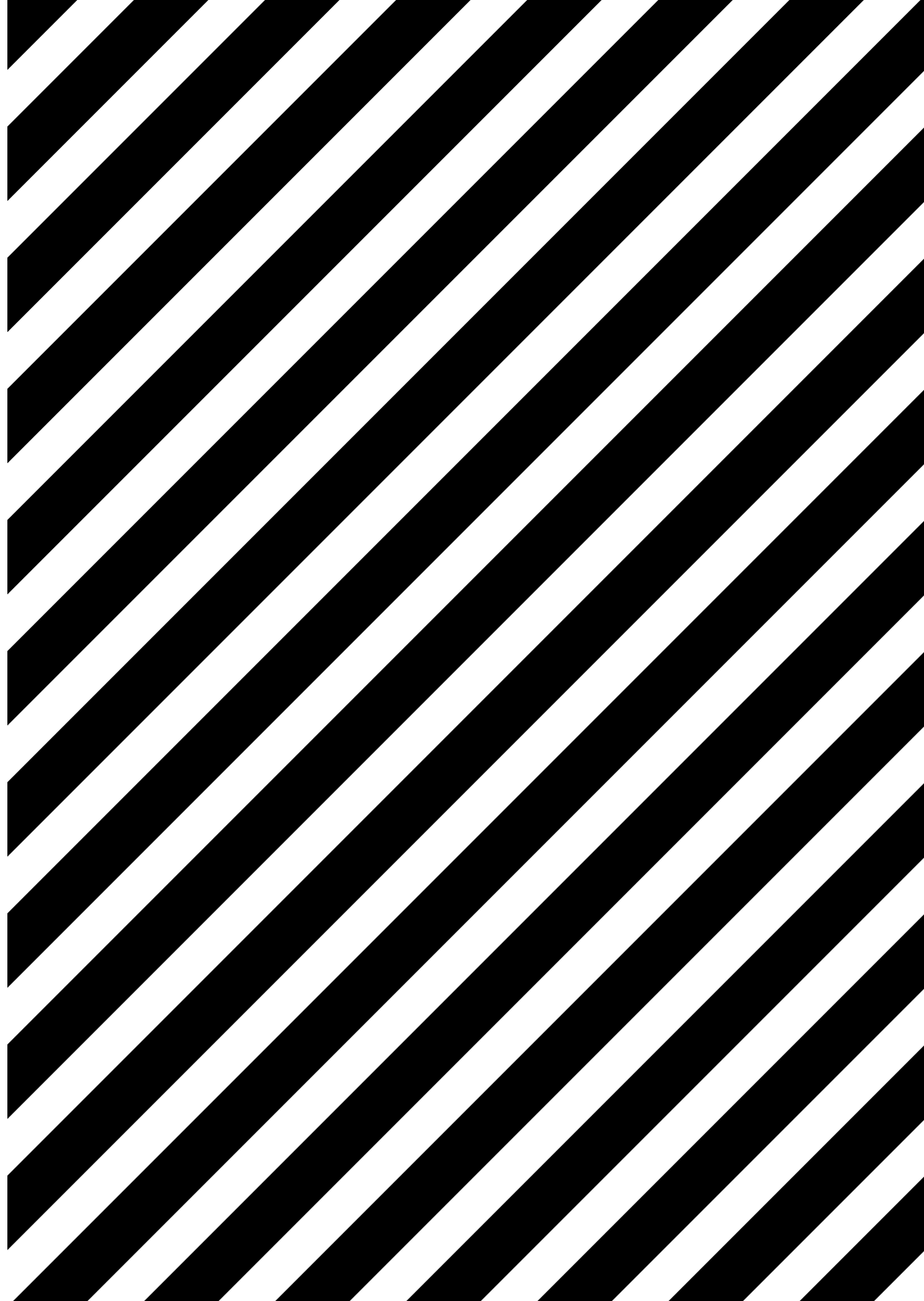
Adam Cwejman är 24 år gammal och förbundsordförande i Liberala ungdomsförbundet. Han har för närvarande studieuppehåll från Europamasterprogrammet på Göteborgs Universitet och blev aktiv i LUF i valrörelsen 2006, Han har sedan dess hunnit med en tid i distriktstyrelsen i Väst, som ombudsman lokalt och för förbundet i Europavalrörelsen. Sedan 2008 sitter han även i förbundsstyrelsen. Han kommer från Göteborg och har bland annat varit fanzineredaktör, bloggare, släktforskare och självutnämnd kännare av belgiska ölsorter.

Joakim Larsson är 26 år gammal och jobbar som varumärkeskonsult på Rewir. Han har varit engagerad i Liberala ungdomsförbundet sedan 2002, och bland annat varit distriktsordförande i Uppsala, valombudsman och förbundsstyrelseledamot. I Folkpartiet har han arbetat som webbredaktör på partikansliet och som politisk sekreterare i Uppsala kommun. Han kommer ursprungligen från Ångermanland men är sedan 2007 bosatt i Stockholm. På fritiden gillar han att snusa, dricka kaffe, och se på film av Lars von Trier. ●

Nya tider, nya strider

Åtta unga liberaler om Sverige,
världen och liberalismen

Varje generation har sina strider. Vissa är nya, andra har gått i arv. Ytterligare några har kommit tillbaka från förr, men i nya former. De liberala principerna är i stora drag de samma, men omtolkas ständigt för att vara relevanta i nya sammanhang: friheten på nätet är en sådan strid. Andra idéer har blivit mer relevanta i kraft av globaliseringen. Tanken på fri invandring känns, om ännu visionär, så åtminstone inte otänkbar längre.

I den här idéskriften resonerar åtta unga liberaler från Liberala ungdomsförbundet om 1900-talet, om fildelning, om migration, arbetsmarknad, antisemitism och mycket annat. De är i olika åldrar och har olika liberala utgångspunkter, men förenas av engagemanget i LUF och för de liberala striderna under 2000-talet.